

Lord Rothermere

RÁKOSI JENŐ

TRIANONTÓL-ROTHERMEREIG

A MAGYAR HIT
KÖNYVÉNEK MUNKATÁRSAI:
BALLA ANTAL DR.
ERDÉLYI LÁSZLÓ DR.
PETHŐ SÁNDOR DR.

ELSŐ RÉSZ

TRIANONTÓL — ROTHERMEREIG.

Jutott-e valakinek közülünk eszébe eltűnődni a következőkön? A hány idegen ember megfordul Magyarországon, az mind elragadtatással beszél rólunk. Feltűnik neki ez az ismeretlen ország ismeretlen népével, csodálatos fővárosával, remek intézményeivel és feltűnik neki a magyar parasztság a maga méltóságos nyugalmaival és ritka értelmességével. Feltűnik neki a sok idegen név, a melynek viselője csupa lelkes és tősgyökeres magyar és tudomásul veszi, hogy a magyar fajnak különös vonzó ereje van és asszimiláló képessége. Feltűnik neki, hogy a magyar oláh mennyivel különb, szorgalmasabb, jobbmódu mint az oláhországi román. Feltűnik neki, hogy a felvidéki tót magyar melódiákat, sőt magyar szöveget is énekel ha jó kedve van és feltűnik neki, hogy a szerb nemzetiségű délvidéki úr magyar tempókat vesz fel s magyar gondolkozása különb, előkelőbb, mint a Dráván túli uraké. Egy szokatlan s ismeretlen tüneménnyel áll szemben, amelyet Európában sehol sem látott és a német látogató konstatálja, hogy sok izgatás és propaganda mellett is a délvidéki sváb alig volt kimozdítható abból a meggyőződéséből, hogy ő nem német, hanem németül beszélő magyar. Azután, ha az ilyen látogató belenéz az újságokba, akkor nagy csodálkozással arról értesül, hogy külföldi egyetemi katedrákon itt is ott is magyar ember ül mint professzor. Majd számon szedi, hogy a bécsi és berlini és más német színésztele van magyar művészekkel. És megesett egy hazánkfián, akit Párisban valamely baleset ért, a miért törött lábbal a kórházba került, hogy az orvosok, akiket arra kért, hogy röntgenezzék meg, tudatlanul néztek rá. Nem látszottak megérteni mit akar. Végül az egyik azt mondta neki: hogy jut Önnek magyar léte eszébe a német Röntgent emlegetni, holott ez az eljárás a magyar Lémán felfedezésén épült fel. Egy szóval mindenfélét tudnak rólunk, csak minket magunkat nem vettek tudomásul. Hiszen iparosainknak, úgy tudom különösen a szücs és asztalos munkásoknak igen nagy becsülete van még ma is Párisban. Tudok egy esetről — s ez nem áll magában — amikor egy előkelő szücs-műhely elbocsájtott egy francia munkást, hogy egy jelentkező magyar szücslegényt felvehessen, mert munkásai létszáma teljes volt. Azt is tudják Londonban, hogy a legszebb és legjobb női cipőt Budapesten varrják. Azt is lehet tőlük hallani, hogy Magyarországon még vannak igazi *urak* és hogy itt még lehet vadászni. Újabban arról is van szó, hogy itt lehet gyümölcsözően pénzt elhelyezni. Ismétlem, sok mindent tudnak rólunk, de egyebet nem tudnak országunkról semmit. Így történhetett csak meg, hogy a háború után, mikor arra került a sor, hogy békét diktáljanak Európára, könnyen elhittek rólunk minden hazugságot, együgyűséget és rágalmat, s a szerint bántak el velünk.

És így történhetett csak meg, hogy mi már évek óta egy embertelen egyoldalú békediktatum bilincseiben nyögünk és vergődünk és határainkon köröskörül szilaj és erkölestelen magyar-irtás folyik és nyugati városokban egyre folynak a konferenciák, kongresszusok és a népszövetség tanácsülései és közgyűlései az európai és a világbéke kérdései körül és Magyarországról, a hol az emberség békéje, tisztessége és érdeke ellen a legyilkosabb sérelmek véreznek:

hazánkról voltaképpen komolyan senki sem beszél. Szinte a sír éjszakája borult reánk. Embereink hiába jártak népek és nemzetek fővárosaiban és kormányai körül: ma is a becstelen békealkotások fentartásának dogmáját vallja a hivatalos Európa.

E sivár időben pedig ellátogat hozzánk egy idegen ember, akinek nevét is alig hallottuk eddig. Nem kongresszusra, nem bankettezni jött. Nem közköltésen beautózni szép fővárosunkat és gyönyörű vidékét. Hanem jött inkognitóban és nem hivatalos körök, nem professzionátus politikusok információját kereste. Hanem járt-kelt közöttünk, nyitott szemmel és nyitott füllel és a tolongó sokaságba vegyülve hallgatta ott a nemzet szíve dobogását. És mikor eleget látott és hallott, ismét szó nélkül hazament és ott belefűjt a modem ítéletnap trombitába, egy nagytekintélyű és az egész világon elterjedt angol újságba és íme az naptól kezdve úgyszólván mint egy kitért aranykapun át Magyarország belépett a világ érdeklődésének paradicsom kertjébe. Természetesen nem kell hozzátennem, hogy ez a látogató lord *Rothermere*, magyarul írva *Razmír* volt. Az élet szeszélyes titokzatoságai közé tartozik az is, hogy egy nagytekintélyű, nem kis hatalmú úr, hozzá nagynevű újságíró és laptulajdonos, nem tudom, tán hall, tán olvas valamit, tán csak elgondolkozik a világról a pihenés egy pillanatában és mintegy sugallatképpen végig cikázik agyán a gondolat: *nini, Magyarország! Meg kéne nézni ezt a nemzetet*. És fogja magát, eljön s abból a mit látott, amit igazságnak megismert, ír egy inspirált cikket a lapjában s a pillanattól fogva, hogy ez a lap sok százezer példányban szertepül a világon, Magyarország sorsa megfordul, egy nemzet élete új ösvényekre lép és a mivel addig senki sem törődött, az egyszerre milliók és milliók érdeklődése középpontjába kerül. Egy-egy nemzet területén már előfordultak ilyen hatások. A nemzetközi gondolkodás forgalmában példátlanul látszik a dolog. Mintha sűrű és áthatatlan köd ült volna nyolc év óta Magyarországon. Az angol lord ráfúj erre a ködre s a homály, a sötétség oszlani kezd, mintegy varázsfuvalomra. *Rothermere* lord cikkében, mellyel úgyszólván napirendre tűzte Magyarország sorsát, egy magyar hősköltemény első sora van a világtörténelemben beírva. Nem csodálatos-e, hogy *Vörösmarty Mihály* hőskölteménye, mely beharangozta a magyar nemzet új korát, hasonlóképpen így kezdődik:

Régi dicsőségünk, hol késel az éji homályban?

Rothermere lord lángoló betűkkel írta fel a magyar égboltozatra a megváltó szót bátran, nyíltan, merészen, hogy a nemzet felujjongott, ellenségei megdöbentek, ezt a szót hogy

REVÍZIÓ!

A szózat hihetetlen visszhangot vert fel országszerte. A tiszteletreméltó lord soraiban Európának álmából felriadt lelkiismerete sikoltózott, visszhangjában a felszabadított magyar remény himnusza szállalt meg. Hogy idegen ember idegen nemzet szívéhez hozzá tudott-e valaha úgy férközni, mint ez az angol ember a magyaréhoz, nem tudom. De a mozgalom és az izgalom, melyet világszerte is felkeltett, mutatja azt, hogy a mit tett, az nagy cselekedet, *amely nem múlhat el következmények nélkül*. Mert az ő beállítása szerint is Magyarország

igazsága és Európa érdeke teljesen fedik egymást és a ki Európa számára békét és nyugalmat keres, *annak Magyarország szíve kapuján visz az útja keresztül.*

Nem tudom Bem apónak milyen emlékét őrzi szülőhazája, Lengyelország. A mi panteonunkban ott ragyog alakja, a halhatatlanság dicsfényével csontos feje körül. *Rothermere is bevonult a magyar história alakjai közé.* Isten engedje neki, hogy hazájának is nagy és elismerésre érdemes szolgálatokat tehessen: itt minálunk nemzeti nagyjaink sorába lépett. Nagyobb szolgálatot tett Magyarországnak mint bárki más tehetne, mert a mit ő tett, ahoz a képesség, a mód és a hatalom szinte kizárólag az ő kezében és személyében volt meg. Nem is lehet csodálni, hogy a rajongó magyar hazafiak máris indítványokkal lépnek fel, hogy miképen lehetne méltón meghálálni az angolnak, a mit a magyarért tett. Én azt hiszem, ez későbbi idő kérdése lesz s a kikre illetékesen tartozik, meg is fogják a módját és eszközeit találni. *A könyv, a melynek tartalma elé én e sorokat írom, hozzávetésem szerint egyelőre a legjobb emlékmű Rothermere tiszteletadására.* Ez olyan emlékmű, melyet minden magyar ház megszerezhet magának, hogy olvassassa, gyermekei kezébe adja és utódaira hagyja bizonyítékául a jelen napoknak, a jelen nemzedéknek és a könyv hősének, Rothermere lordnak, aki felragadta és férfias szilárd kezében tartja a magyar háromszínű lobogót, hogy feltűzze a diadalmas Tatra oromára, a honnan ismét el fogunk látni az — Adriáig.

Ezzel a megfontolással vállaltam szerkesztését a könyvnek, a melyben meg van minden, a mi a mai magyar hajnalhasadásra és nagylelkű hirdetőjére vonatkozik.

Adriánus

KÜZDELEM A MAGYAR IGAZSÁGÉRT.

Írta: RÁKOSI JENŐ.

A mi be nem avatott világunkra nézve merő véletlennek látszik, hogy a népszövegség nyári ülése után közvetlenül jelenik meg Rothermere lord egy különös cikke ugyanegy napon a londoni Daily Mail-ben és a bécsi Neue Freie Pressében. Nem kisebb dolog van benne, mint a trianoni béke revíziójának újszólván a proklamációja. Nem ingyen használom ezt a nagy szót, hogy proklamáció. Mert Rothermere lord egy újságkiadó dinasztia feje. öccse annak a sokat emlegetett Northcliffe urnák, aki a háború alatt szervezte és vezette a sajtóblokádot a közép-európai hatalmak ellen, ami döntő tényezője lett annak, hogy az amerikai közvélemény ellenünk fordult s lehetségessé vált Amerika beavatkozása az európai háborúba. Ugyanez a Northcliffe-féle újságérdekltség volt az, amely a háború után hirdette az új békék szentségét és sérthetlenségét. Most pedig íme, Rothermere úr, elhunyt bátyjának utóda a Daily Mail újságcsoportja élén, saját cikkével lép síkra a trianoni szerződés revíziója érdekében. Boldog volnék, ha meg tudnám mondani az elkanyarodásnak okait. Mert tudnivaló, hogy ez az újságérdekltség — nem tudom, hány tucat napilap, hetilap és havi folyóirat, melynek karmestere a Daily Mail, ahol a cikk megjelent — elsőrendű politikai tényező, azt mondhatnám hatalom Angliában. Föltehetjük-e róla, hogy egyszerű véletlenség, röpke ötlet, szeszély vagy valami emberi érzés az, amely érdekünkben a tollat a Daily Mail tulajdonosának a kezébe adta? Hiszen ez is lehetséges lenne. Mért ne sajnáljon meg egyszer egy épszivű ember egy ezer igazságtalansággal megnyomorított nemzetet? De ez esetben bizonyosan nem a gazda maga végezné a munkát és nem két újságban: a magáéban és egy bécsiben egyszerre és nem feltűnéses helyen, hanem valahol elrejtve hasábjai rengetegében gyakorolta volna a jótéteményt. Meggyőződésem, hogy ennek a cikknek komolyabb, sőt igen komoly okai lehetnek s ez okok szálai túlmennek a szerkesztői hivatal falain. Sőt tudjuk, hogy nemrégiben Rothermere úr, négy szerkesztője társaságában itt is járt nálunk és kétségkívül benézett szomszédaink házatájára is. Eljött, mielőtt a cikkét megírta, témájának tanulmányozására. Mert angol ember — háborús szükség nélkül — nem ír csak úgy a levegőbe. Ha hét évvel a megkötött békék után Európa keletén még mindig nincs rend, gazdasági élet lehetősége, békülés és csak tűrhető lelki állapot is: ennek kell, hogy komoly okai legyenek s ez okokat látni kívánta a londoni főszerkesztő szemtől-szembe. Nos, hát látta és kiírta világszerte olvasott betűkkel, hogy minden diktált és kötött békék között a legrosszabb, a legigazságtalanabb a trianoni béke, melyet meg kell korigálni, nem épen Magyarország érdekében, hanem Európa érdekében. Mert itt addig megnyugvás, vagy csak tűrhető állapot nem lehetséges.

Nyilvánvaló mindezekből, hogy ez a gondolat nem mai keletű. Elő volt készítve. A fontos tehát az, hogy az angol mérvadó politikai világ most lépett ki vele, ami azt jelenti, hogy elérkezettnek látja az időt erre a — nekünk — megváltó lépésre. Ezzel egy kapcsot leütött arról a világrendről, melyet Európa számára a békekötések megállapítottak. Mikor kerül a sor a második kapocsra, mikor a többire, ezt persze, előre látni nem lehet. Azt a körülmények, az első lépés hatása siettetheti is, de késleltetheti is. Mert a visszhangot felfogja a Daily Mail cikke verni körülöttünk délen, északon, nyugaton és keleten szomszédainknál. Ez a cikk nem egy ember cselekedete, ez egy váratlanul megdördült ágyuszó, amely fölébreszti az alvókat és glédába sorakoztatja az ébrenlevőket. Mert a cikk igen nevezetes mondattal végződik, amely azt hiszem némi világosságot vet Rothermere lord akciójának a hátterére is. E háttérben az angol politika érdeke áll. És, azt mondja végszavában a cikk, Magyarország érdemes Anglia bizalmára.

Mi tudjuk ezt abban a formában, hogy Magyarország hűségében mindenkor megbízhatott, aki e hűségre épített. Hiszen csak a nagy háborúban is mennyi hűtlenséget, mennyi árulást, mennyi hithagyást és szöszegést láttunk. A magyar pedig hú volt az utolsó lehelleig, az utolsó csepp vérig. Magyarország érdemes egész Európa bizalmára. Mert

Európa nyugalmanak, Európa biztosságának a kulcsa itt van a történeti Magyarországon, Trianonban álkulcsokat kovácsoltak, de az egészséges angol szimat nyomára lépett annak, hogy hol kell keresni az igazi kulcsot.

**
* *

Nomen est omen. . . Ez a mondas azt fejezi ki, hogy valaki a nevében hordja végzetét. A magyarokra a békét Trianonban kovácsolták rá. Ez a Trianon voltaképpen két kastély a versaillesi csodaparkban. Egy emeletes és egy földszintes kéjlak. E két kis palotát építette két Lajos király: a XIV-ik, a híres napkirály, aki elmondta magáról, hogy az állam pedig ő, és a XV-ik. Elődje a XVI-nak, akit a francia forradalom nyaktilóra vitt. Épült pedig a két kastély két szép asszony számára, akik történeti nevezetességre tettek szert, mint amaz építő két Lajos szeretői. Az egyik a híres Maintenon asszony, a másik nem kevésbé nevezetes Dubarry. A harmadik híres asszony a trianoni Pax. Azt hiszem, méltó utódja a két királyi szeretőnek erkölcs dolgában. Trianon pedig latinul: *tria non*, azt jelenti, hogy a *három nem*, ami Magyarországon szintén történeti nevezetesség lett, amióta először kimondották így: *nem, nem, soha!* így lesz Trianon nevéből Trianon végzete: *háromszor nem és soha!*

Ezzel a kis elmefuttatással vezetem be elmélkedésünket, mellyel visszatérek Rothermere lord cikkére. Ez a cikk hangosabb és szélesebb visszhangot keltett, mint akár-mely cikk az utolsó évek történetében. Hogy Magyarországon minden szívet megmozgatott, az természetes. Herczeg Ferenc állt, mint a délvidéki hontalanok elnöke, annak a mozgalomnak az élére, amelynek célja, hogy a magyarok háláját impozáns formában vigye el a tiszteletreméltó lordnak, aki merészen, becsületesen kifejezést adott a gondolatnak és érzésnek, mely világszerte csírázik már az igaz emberek lelkében. Mi magyarok hihetetlen figyelemmel tőrjünk sorsunkat, de senkinek sincsen ahhoz joga, hogy ezt az önuralmat a sorsba s helyzetbe való belenyugvának nézze. De Rothermere úr cikke nemcsak Magyarország érzelmi világát hozta hullámvázba. Más országok sajtója csatlakozik fejtegetéseihez és az angol közönség sűrűn jelentkezik a „Daily Mail” szerkesztőségében, hogy csatlakozzék e lap főszerkesztőjének felszólalásához. Ezzel jár, hogy nem marad az ügy az első szerencsés és szerencsés órában megírt cikknél, hanem az akció folytatódik a „Daily Mail”-ben s az úgynevezett Northcliff sajtóban.

De persze, bármily nagyjelentőségű és hatalmas legyen is az angol sajtónak ez a riadója: Trianon—Jerikó falai nem fognak egyszerre ledülni tőle. Ez inkább faltörő kos, mint jerikói bűvös trombita, amelytől meginognak egyelőre inkább csak az elmékben, mint a valóságban, a trianoni határok. Azért bár hálásan könyvelünk el a külföldről minden nyilatkozatát, mert ez nagy erkölcsi sikert jelent a mi javunkra, de mégis izgalmasabb dolog számunkra; mit gondolnak és mit mondanak róla a — szomszédaink. Mert elvégre ők a közvetlen érdekeltek ebben a dologban. És ha Európa érdeke az, hogy keleti részének bonyodalma ne tüzzel és vérrel oldassék meg, hanem becsülettel és bölcseséggel: akkor az úgynevezett utódállamok belátására kell számítását építenie. A kisantant országainak fel kell ébredniük nagyzási mámoros álmaikból, melyeknek irrealitását immár azok ismerik fel, akik nekik álmaik illúzióit megvalósították.

Erről a dolgról, hogy mint fogadták ez érdekkörben Rothermere lord cikkét, van immár bőséges értesülésünk. Romániából kevés hir jó ugyan, de annál több jön Csehországból, a hol az első visszautasító nyilatkozat egy tót képviselőé volt, aki a képviselőház külügyi bizottságában azt mondta beszédében, hogy a trianoni szerződésből egy betűt sem enged. Én elhiszem neki, hogy nem enged egy betűt sem Trianonból. De amit a felvidéki nép állapotáról, elkeseredéséről és elszegényesedéséről tudunk, ebből bizvást következtethetem azt, hogy ez a tót képviselő, aki Trianonból egy betűt sem enged, *a maga tótságából már elengedte legalábbis a fél ábécét a — csehek javára.* Szerbiában elkoboztak minden külföldi újságot, mely a Daily Mail cikkéről szólt és a belföldi sajtónak megtiltották, hogy egy betűt sem szabad írnia az úgyról.

Ez természetesen a sablonos kormánybölcse, de ez sem a hegyeket el nem tüneti a földről, sem a vizek folyását meg nem fordítja, de a világ folyását sem. A világ folyása pedig az, hogy az emberek is, a nemzetek is meg akarnak élni, amihez békére és biztosságra van szükségük. És ha egyszer-egyszer háborúba keverednek, nem azért teszik, hogy megélhetésüket nehezebbé, biztosságukat kétségesebbé tegyék. És ha egyszer egy bolond hadiszerencse után fejüket veszítve éhes és elvakult államférfiak ilyenre vetemednek: akkor jön az élet a maga követeléseivel és a Rothermere-ek feltámadnak és elmondják nekik az igazság és a józan ész sérelmeit és a Rothermere-ek családja mind jobban megszorodik és a kérdés, melyet el kell titkolni, melyről nem szabad írni, mind égetőbb lesz és mind kényelmetlenebb és veszedelmesebb. Az ilyen politikai bölcse, mely azt hiszi, hogy a miről nem enged beszélni az újságban, az a dolog nincsen is, — hasonlít az egyszeri asszony dolgához, aki, hogy meg ne lássák, kötényébe takarta a paraszat. A vége az lett, hogy a kötény is keresztül égett s a paraszat is meglátták.

Az angol lord-szerkesztő nagyszerűen összefoglalta azokat a nagy okokat, amelyek a kisantant országainak nagy érdekévé teszik — határaik biztosságának okáért, hogy Trianon revíziójának álláspontjára álljanak. Nem az a veszedelem fenyegeti őket, amellyel oly sűrűn iparkodnak ijesztgetni Európát, hogy a csonka, leszerelt és kifosztott Magyarország rohanja meg őket fegyverrel. Az ő veszedelmük az, hogy mindenkinek megvan a maga félelmes ellensége, amely előbb-utóbb leszámolásra kényszeríti s akkor nem kis mértékben élesíti és fokozza veszedelmüket egy elkeseredett, egy ki nem békített Magyarország a — hátuk mögött.

ők viruló és a megélhetés föltételeivel rendelkező területeket kértek és kaptak Trianonban, De rövid hét év alatt látni, hogy kezük alatt ezek a területek szegényednek és soványodnak. A Bánátban és Bácskában, amely régen Magyarország áldott gabonatermő vidéke volt, immár az utolsó időkben nem termeltek annyit, hogy a saját fogyasztásuk szükségének megfelelt volna. Erdélyben, ami alatt ők az összes Romániához csatolt magyar területeket értik, a gazdasági és kulturái süllyedés képe tárul a világ elé. A tótság pedig, ma Szlovénia, a régi magyar Felföld, szinte pusztulásnak indult. A gyáripart, melyet Magyarország odatelepített, a csehországi nagyipar érdekében, valósággal megfojtották. És a tót nép, mely régen a magyar alföldre járt mezei munkára s megkereste téli elesését, el van zárva innen s a kihűlt gyári kemencék mellett immár napszámos munkát sem talál. A Rothermere lord cikke államférfim okfejtéssel él. Az elszegényedett és elégedetlen tartományok nem vezércikkkel fogják Trianont ostromolni, ha az idő megéri az — aratásra.

Fülöp makedóniai király, amikor az athénebeliek a várfalaikkal kérkedtek, amelyek meg fogják őket ellene védeni, azt mondta: nincs olyan várfal, amelyet egy arannyal megterhelt számár meg ne mászna. Én ezt oda módosítom: nagyhatalom manapság is az arany. De sokkal félelmebb hatalom az elégedetlenséggel, a szegénységgel, a pusztulás veszedelmével megterhelt — ember. Nincs égbenyúló Tátra, nincs örvényes Duna, amely útját állja neki, ha élni és boldogulni akar. Legkivált mikor mögötte áll egy nép, amely szintén élni akar, amelyet azonban Trianon nem enged élni, amiért jelszava és imádsága lett a *tria non*: a nem, nem, soha!

*

**

Meg kell állani néhány percre és pedig azt hiszem, kalaplevéve az ellőtt, amit egy magyar lap munkatársa Londonból Rothermere lordról irt. A tiszteletreméltó angol főrendnek nyilatkozatai, amelyeket e könyv másik része örökít meg, egyes köbe vézni való kijelentései és Benes cseh külügyminiszterhez irt levelének mondatai, melyek mint egy magyar vivő kardjának pengéje, e virtuóz munkájában villogva szabdalnak: mind ezek egy dologról tesznek világos tanúságot. Arról, hogy a lord teljesen tisztában van tárgyával, teljes valóságában megnézte és megismerte a helyzetet és megtalálta egész kiterjedésében az igazságot, amelyet keresett és megtalálván, férfias nyíltsággal és hallatlan erővel lépett vele a világ közvéleménye elé. Mert nem szabad elfelejteni, hogy Rothermere szava, újságai és egyéni tekintélye

révén elhallatszik igen messze, mondhatnám *mind az öt világrészbe*. És fölfigyelnek rá mindenek és lesik érdekeltek és nem érdekeltek a visszhangot, melyet a lelkek eddigi nyugalmaiból felver.

A Londonban tartózkodó magyar hírlapíró közléseinek szavahihetőségéről természetesen felel lapja a Pesti Hírlap hitele és országos tekintélye. De az ő tudósításának hiteleségét mindennél hathatósabban bizonyítja előadásának megragadó közvetlensége és lokális színeinek gazdagsága, mellyel becses tartamát körülbástyázta. Ahogy Rothermere lord beszélt, amiket mondott, még gesztusai is, melyekkel szavait kísérte, olyan benyomást tesznek az emberre, mintha látna és hallana valakit, aki életcéljairól beszél. Nyilvánvaló, hogy Rothermere életcélja nem Magyarország sorsát intézni; de ha egy férfiú az ő tehetségével, az ő hivatásával és az ő tekintélyével egy ügyre, melynek igazsága átjárta a lelkét, ráteszi a kezét: arról el lehet mondani, hogy nem is veszi le róla addig, amíg kellő medrébe nem terelte. És elmondhatjuk róla és fel fogjuk róla jegyezni jövő nemzedékek számára, hogy a mi ügyünket ő terelte abba a mederbe, amelyben célja felé kell folynia. Egy megmozdíthatatlannak hirdetett sziklakövet, egy óriási ügyet, mely európai jelentőségű, mely békét vagy háborút jelenthet Európa nemzetei számára: ő mozdított meg először komoly eredménnyel. Még felfegyverzett népek hadai, még nemzetek elfogultsága és önzése őrzi ezt a követ. De meg van mozdítva és nem maradhat meg mozdulatlanságában.

A cseh külügyminiszter, aki ritka tehetséggel, elszántsággal, bár válogatatlan eszközökkel, de teljes külső sikerrel szolgálta hazáját, úgy látszik, Szent Sebestyén szerepét vette fel Rothermere lord nyílzápora ellenére. Eleven testébe fúródik minden nyíl és ő mintha hallgatva akarná túrni a gyilkos sortüzet. Mert mint ahogy Szent Sebestyén fatörzshöz volt mozdulatlanul kötözve, úgy van ő a maga múltjához kötözve, a szerephez, melyet a háború előtt és alatt játszott az eredményekért, melyeket azóta élvez s melyek nyugalmaát súlyosan veri fel Rothermere lord akcióba lépése. Benes hallgat s inkább neki kedvesebb védelmi eszközökhöz folyamodik. Felveri idegenben elhelyezett rágalmozó újságcikkkel a kisantant pagonyának a nyugalmaát. Mindent a szegény magyar propaganda rovására ír, amely minden eszközt felhasznál, hogy Európa békéjét veszélyeztesse. A mi kis propagandánk ugyan gyenge arra, hogy egy angol világlapot kifordítson egyensúlyából, angol lordokat cselekvésre csiklandozzon és az angol parlamentet nyugtalanítsa. Ellenben a mi nagy igazságunk igenis alkalmas erre és az angol jellem olyan, ha egyszer meglátja ezt az igazságot, akkor nem is marad hüvelyében a kardja, ha egyelőre csak egy világraszóló újságírói toll alakjában is. Egyébaránt Benes úr hiába hallgat, mert Rothermere levelében van egy passzus, amely azt mondja, *hogy van eszköze arra is, hogy Benes urat végre is szólásra bírja*.

Rothermere lord egy korábbi nyilatkozatában meghatva beszélt a magyarság hálájáról mely száz alakban tódul feléje, kifejezést adva az érzelmeknek, melyeket fellépése életre hívott. És csodálattal emlékezik meg arról az oszthatatlan egyértelműségről, mellyel minden rendű és rangú magyarok az ő akciójával kapcsolatban Trianonról nyilatkoznak. Hogy ebben se érzésszerű, se gondolkodásbeli eltérés nincsen közöttünk. Ez az ő észrevétele irányítson bennünket, Ismerjük fel, hogy amit ő kezdett, annak bevégzése a mai nemzedéknek, ennek a nemzetnek majdnem egyetlen történeti feladata. Minden egyéb, a legfontosabbnak látszó is másodrendű dolog és ezen keresztül megítélendő és ennek az érdeke szerint intézendő. Denique Trianonéin delendam esse censeo: a római engesztelhetetlen férfiú mondására alkalmazott e mondat legyen a jelszavunk. Első és utolsó gondolatunk. És minden cselekedetünket ez igazítsa és kormányozza, És inspirálja minden határozatunkat és vezesse minden célkitűzésünket. És az országos politikának ez legyen az irányítója. Családból, társadalomból, pártéletből, az egész közéletből ki kell küszöbölni és irtani mindent, ami ennek akadálya: gyűlöletet, keserűséget, korrupciót, szegénységet, elégedetlenséget, visszavonást; hadba kell szállani a fizikai és erkölcsi nyomor és Ínség rémeivel és Istent kell hívni segítségül, hogy mindnyájan úgy tudjuk egymást válogatás nélkül ismét szeretni, megbecsülni és tisztelni, mint ahogy régebben volt. Mert a viszálykodás, a gyűlölet, a méltatlanság és igazságtalanság és a nyomor és az életrontó más démonok azok, amelyek az áldozatkész és az áldozatképes hazafiság pokoli ellenségei.

Higyük és hirdessük egymásnak, hogy az angol lord és társai hatalmas szavától az idők méhe végre megtermékenyült. És ami az idő méhében megfogant, az az időben meg is születik.

Mi pedig ne aludjunk, hanem legyünk ébren, hogy kísértésbe ne jöjjünk és készen találjon bennünket egységben és egyetértésben: mely jönni fog s melynek jönni kell, a nap, mely a számunkra ezúttal csodálatosképen Európa nyugatán, a dicső brit szigetország kódéből látszik kiemelkedni.

*

**

Benes úr, Csehország külügyminisztere megszólalt. Elintézte Rothermere lord levelét néhány mondattal, amelyben annyi volt, hogy ő nem beszélhet, mert felelős állásban van, de ha szólni akarna, volna bőven mondanivalója és a nemes angol úr hajaszálai égnek állanak, ha ő, Benes úr, párhuzamot vonna Csehország és Magyarország között, ahogy tudniillik a kisebbséggel itt is, ott is elbántak akár most, akár a múltban. De hát Benes úr, mint kiváló diplomata és tapintatos hivatalnok, hallgat. Ellenben szabadon ereszti félhivatalos falkáját, amelynek merészebb tagjai Rothermere urnák nemcsak a kabátját próbálják megtépni, de iparkodnak, mint lovagias ellenfélhez illik, a lábikrájába is belekapni. Ezekkel az urakkal céltalan és áldatlan dolog szóba állani, vagy épen vitába bocsátkozni. Hogy hány magyar iskolát szüntettek meg, hány község lakosságának arányszámát hamisították meg erre a célra; hogy mint csukták be vagy fordították le csehszlovákra a magyar középiskolákat: minderről felesleges szólni, mert én állítom, ők tagadják a dolgot. Az újságpolemia nem kontradiktórius eljárás tanúkkal és bizonyítékokkal, tehát ebben az irányban feleselni céltalan.

Ellenben vessünk egy tekintetet arra a múltra, amelyről Benes és sajtója nem beszélnek, és konstatáljuk azt, hogy a cseh nép a legalázatosabb szolgája volt a régi osztrák uralomnak. Arisztokráciája volt a császárok hű udvara, fénye és dédelgetett kedvence. Középosztálya elárasztotta az osztrák bürokráciát; kisiparosaiából került ki az udvar lakáj- és szolgaszemélyzete, a régi közös armádia tele volt cseh tisztekkel a horvát tisztek mellett. Mulatságos jelenség volt a háború alatt, hogy a mi katonai kórházainkban majd mindenütt cseh katonai orvosok parancsoltak. Künn a fronton pedig egy időben a fontos parancsokat magyarul kellett elküldeni: mert amíg németül fogalmazták meg, addig az ellenség előbb megtudta a katonai irodák cseh tisztjei révén, mint a frontparancsnok, akinek szánva volt.

Hej Benes úr, nem tudná ön, hogy 1850-ben, amikor minket a muszkahadakkal legyőztek s Ausztria bekebelezte hazánkat s Thun gróf és Bach báró nekiestek, hogy germanizálják, akkor erre az alávaló célra nem germán eszközöket mozgósítottak, *hanem cseh beamterekkel* árasztották el az országot. Mikor pedig eljött a nagy veszedelem a háborúban, akkor a hű csehek *kézfelemeléssel védelmezték meg Ausztriát* és átszökve az ellenséghez, Oroszország keleti részeiben mint vörös hadsereg garázdálkodtak. Mindezt pedig dirigálta Benes úr az antant ellenséges táborából, ahova még a háború elején kiszökött, hogy ugyanazzal a buzgalommal, mellyel faja a múltban mint diplomata, mint katona, mint hivatalnok és mint cselédség Ausztriát és trónját szolgálta, most szétrombolni igyekezzen. Ez sikerült neki fényesen az antant félrevezetett vezetőinek kegyelméből.

De ez a múlté. Elvégre az osztrák ellentétet osztrákok és magyarok közt megelőzte a cseh ellentét. Árpád királyainknak küzdelmei a cseh Ottokárokkal nem dicstelen lapjai sem a magyar, sem a cseh történelemnek. Prága nevezetes város volt, székhelye királyoknak, a kik a magyar trónon is ültek. Más nép volt, úgy látszik, valamikor a cseh nép is, mely a fehérhegyi csatában veszítette el függetlenségét, úgy mint mi a mohácsi ütközetben a mienket. De egy különbség volt kettőnk között. Mi nem adtuk fel alkotmányunkat és függetlenségünk eszméjéért négyszáz éven keresztül állandóan verekedtünk Ausztriával. A cseh nép ellenben, mint a fentebbi vázlatos mondatokból kitűnik, hamar beletörődött jármába és valóságos szolgai eszközévé süllyedt elnyomójának. A történelem több példát is tud arra nézve, mint veszti el egy-egy nép a szolgaságban férfiaságát és a nyíltság, önértzet és vitézség fegyvereit átadja a rozsdának s az alattomoság, hízékedés és árulás eszközeivel dolgozik. Az

ilyen népekből lesz azután, ha ismét hatalomhoz jutnak, zsarnok és elnyomó. Hogy mit csinál Csehország ma a maga kisebbségeivel, arról ezren beszélnek ide Magyarországra menekült tönkrement emberek, akik a megszállt területeken állásukból kidobálva, vagyonukból kiforgatva, existenciájuktól megfosztva, itt próbálnak új életet kezdeni Magyarországon, amelyen egyik leg-súlyosabb teher a csehek, románok s délszlávok által kiűzöttek tömege.

A cseh sajtó most azt mondja, vérével is kész megvédeni a trianoni béke stipulációit. *Attól félek, itt a vér alatt csak tényt lehet érteni.* De a ténta is csudálatos matéria, ha az igazságért ontatik. És lord Rothermere levele is csak ténta volt s íme, hatásától, mondataitól, szellemétől visszhangzik a világ. Nincsen nagy ember, nincsen olyan lapvállalat, ha még oly hatalmas és gazdag is, amely ügye igazsága nélkül ilyen országokra szóló hatást tudna elérni. Trianonban kényelmes szobában, melynek biztosságát katonai őrség őrizte, feketekávé és cigarettafüst mellett, az asztalon kiterített földabrosszal, Benes és kisantantos társainak tanácsa, sugalmazása és hazug adatai szerint csinálták meg Trianont. Senki közvetetten érdekeltet meg se hallgatva, a korlátlan hatalom mámorában, nem nézve se múltat, se a történelem tanúságait, se geográfiát, se embert, se Istent: intézkedtek, határoztak, trancsérozta és törvényt tettek a győztesek, és elbizottságukban azt hitték, hogy az ő akaratukat rátukmálják nemcsak a boldogtalan vesztes nemzetekre, hanem a történelemre is, mely a népek sorsát formálja s azt hitték gögösen, hogy mindennek: hegynek, folyónak, nemzetek lelkének, mindennek engedelmeskednie kell s amit ők paragrafusba szednek, az ezentúl örök törvénye Európának.

De rövid néhány esztendő rájuk cáfolt. Az idő máris kimutatta munkájuk hiú és haszontalan voltát. Nem összeesküvések, nem titkos konventikulumok, nem rejtett fegyverek dolgoznak ellenük, mint ahogy számtalanszor felpanaszolják. Egy bátor és igazságos ember lép ki egymagában és felemeli szavát és íme visszhangzik az egész világ és tele van az igazság vágyával és a gondolattal, hogy ennek a vágnak a hajnala hasad. Egy ember, egy toll, egy rövid levél, egy újságcikk: honnan venné ezt a hatalmat, ha nem az igazság erejétől? A hazugság, az önkény, az elfogultság és a tudatlanság kovácsolta a békéket. Az igazság, a megtérő lelkiismeret, a belátás és a megismerés fogja lerombolni. Mert nem az a fontos az angol lord föllépésében, hogy mennyit és mit követel, hanem az, hogy megbélyegezte Trianont, mint az okosság és az igazság rovására, kárára és megcsúfolására készült emberi művet. Ez a megismerés járja be most a világot s diadalútjában nem fog megállani. Mert mikor a nap felkél és sugarai felhőkbe ütköznek: akkor is, a sugarakat feltartóztatni lehet, de azt nem, hogy megvirradjon, azt nem, hogy világosság, hogy nappal legyen az éj után és az emberek látni kezdjenek s megkülönböztetni a feketét a fehértől, az igazságot a hazugságtól. Ez Rothermere lord föllépésének a nagy jelentősége. Az éber kakasszó az övé, mely nem csinálja, mert egy ember nem csinálhatja, de megérzi és bátran és férfiasán hirdeti, hogy — virrad és „lesz még egyszer ünnep a világon.“

Megjelent Rothermere második levele Beneshez és beszólt a csatazajba két nagy ágyú: a francia Temps és a londoni Times. Különös ez a két újság. Mindenik címe azt jelenti, hogy Az Idő. De egyik sem amellé az idő mellé áll, amelynek jönnie kell és amely jönni fog; hanem amellé az idő mellé, amely volt. Egyébiránt mindenik újság — ellentétben a kisantant lapjaival — komolyan és tisztességesen szól a dologhoz és védi, aminek védelme reá van bízva. A francia újság görcsös idegességgel vitatja a trianoni béke sérthetlenségét. Ha ezt revideálnák, az neki európai háborút jelentene. Elvégre — így okoskodik, legyőztek bennünket, tehát viselnünk kell a hadvesztesség következményeit.

A következményeket! Persze, hogy viselni kell! De elvégre a következményeknek is tisztességes, emberies és észszerű határok közt kell mozogniok. Elvették területünk és lakosságunk kétharmad részét. Elvették mindenfajta hadifelszerelésünket. Elvették abbeli jogunkat, hogy hadiszervezetünkről magunk határozhatunk és az ország védelméről gondoskodhatunk. Megtiltották ősi alkotmányunk helyreállítását és ránk kényszerítettek egy önkényes, hevenyészett választójog alapján összehívott nemzetgyűlést. Megparancsolták

törvényes dinasztiaink és királyunk detronizációját. Kényszerítettek arra, hogy mindezt mint békekötést törvénybe iktassuk. Ránkszabadították az oláh megszállást, amely fosztogató, harácsoló, zsákmányoló rablóhadjárat volt egy védtelen ország ellen, És még mind e szörnyűségeknel sem állottak meg a következmények. Mikor aláírásukkal szentesítették az úgynevezett békét, akkor határkiigazítást ígértek, azt sem tartották meg. Azután jött a béke végrehajtása, amelyben idegen járom alá került magyarjainkat, a trianoni paragrafusok súlyos és világos sérelmével birtokaikból és jogaikból kiforgatták és panaszaikra prókatori furfanggal akadályozzák a becsületes bírói döntést. Így először az országot törték kerékbe, azután a hatalmuk alá került egyesek vagyonát kobozták el részben, vagy egészben.

Hol fognak már ezek a következmények megállni? Ha egy tolvajt botbüntetésre ítélnék, az is viseli helyzete következményeit. De ha kegyetlen bírának mindegy az, hogy huszonötöt, ötvenet, vagy százat vernek rá — amibe bele is halhat — a nyomorult elítéltnek egyáltalán nem mindegy. Még ha a tolvaj csípi el a bírót, az sem tud olyan mértéktelen lenni a következmények dolgában, mint az egyensúlyvesztett bírák.

Nemrég olvastam egy amerikai professzor ítéletét a háború bűnösségének a kérdéséről, amely cáfolhatatlanul megbizonyítja, hogy a háborút Franciaország és Oroszország készítették elő és indították meg: ők benne a bűnösök. És kérdelem, Franciaország miért? A felelet: Elzász-Lotharingiáért. És kérdelem tovább, ha Franciaország e területéhez képest éppen nem jelentékeny provinciákért megcsinálta az európai háborút: mit mer a Temps csodálkozni azon, hogy mi nem tudjuk és nem is akarjuk elviselni területünk kétharmadának, annyiféle jogunknak, érdekünknek és értékeinknek Trianon által való elkobzását. Senki nem viselt még a világon nagyobb embertelenséget több önuralommal és több önfeláldozással, mint a magyar. De nem azért viseltük el, hogy így is maradjon, hanem ellenkezőleg, éppen azért a reményünkért, azért a szent hitünkért és meg nem rendíthető elhatározásunkért, hogy így nem maradhat. És engedje meg nekünk a nagy párisi lap, hogy tekervényes okoskodásait e tárgyban ne vegyük komolyan. Európai béke, szerződések szentsége s miegymás: ez csak cifra köpönyeg, mely alatt egy ideges félelem lappang. A Temps banná is Trianont, ha az a rettegés nem tartaná fogva, hogy, ha egy békét revideálunk, akkor nem lehet feltartóztatni a többinek sem a revízióját. És ebben van valami. De ha rosszak ezek a békék, ha tarthatatlanok, ha tőlük megy Európa gazdaságilag tönkre és tőlük nem tud népek és nemzetek közt a gyűlölet megszűnni: akkor az európai béke csak egyet kíván sürgősen: a békéknek nem erőszakos fentartását, hanem becsületes felülvizsgálatát. Kiáltó példa erre a versaillesi béke, amely németeket volt hivatva örökre gúzsba kötni. Még formálisan nem revideálták ugyan, de máris annyit lazítottak rajta, annyi bilincset vettek le róla, hogy régen nem az már, aminek szánták, akik kovácsolták.

Az angol Times emberséges hangot használ, sőt kijelenti, hogy megérti a mi keserűségünket, de ezen már úgy gondolja, nem lehet segíteni. Az elszakított kisebbségek dolgát az egyes országok belügyének tekinti s azt mondja, azoknak asszimilálódni kell a többséggel. A nemzetek pedig törüljék el a vámsorompókat, vagy legalább enyhítsenek a vámokon s béküljenek össze. Én láttam egy menazsériában két ketrecet egymás mellett. Az egyikben egy mérges kutya volt, a másikban egy fenekedő macska. A két állat örökösen egymás ellen csatázott az elválasztó rácson keresztül. Tetszik tudni, mit mondott az állatsereglet gazdája, mikor valaki azt tanácsolta neki, hogy vegye ki a két állatot egymástól elválasztó rácsot, akkor majd kibékülnek a verekedők? Azt mondta: igenis kérem, de önt közéjük teszem — harmadiknak.

Ha a nemzetiségi kérdés belügyi probléma: akkor mire való volt a háború és mire a béke, amely a problémát a mi határaink közül átlántálta a szomszéd államokba? Mert nem mindegy az, ha a dolog a mi belügyünk, vagy a cseheké, vagy a románoké, vagy a szerbeké,

Az egész dologban az a legfontosabb és legnevezetesebb, hogy Páris s London is látja, hogy itt súlyos európai baj van. Az egyik, a francia, erőszakkal és parancsszóval

akarná gyógyítani. A másik, az angol, jámbor jótanáccsal, hogy ne izéljünk, hanem bontsuk le a vámsorompókat és legyünk jó fiúk. Ha akár az egyik, akár a másik tanács érne valamit, nyolc év óta régen béke lehetett volna Keleteurópában. De a dolog ellenkezőleg áll: a helyzet folyton romlik, rosszabb és tarthatatlanabb lesz. Mi kifosztottak vergődünk és éhezünk. A fosztogatók pedig nem tudják megemészteni a zsákmányukat. Mikor Kronosz, az ősiszten, elnyelte saját gyermekeit, jött felesége Gea és — hánytatót adott neki s — tetszett nem tetszett — Kronosz kihányta gyermekeit, köztük a villámszóró Jupitert is. Most a genialis angol lord, Rothermere úr jött és kínálja Trianont egy kis hánytatóval. És nagy a felháborodás: akiké a zsákmány, azok természetesen nem állanak kötélnek. Inkább vesződnek tovább, hogy is mondjam: az indigestióval. De vagy kiadják, vagy meg fognak pukkadni Nincsen más választás.

És protektoraik? Nekik tudniok kell, hogy a mostani zavaros állapotok és az európai béke mind attól függ, hogy jóvá tétessék, amit elhibáztak. Rothermere ezt oly elegánsan, tömören és szellemesen megmagyarázta Benes urnák. Ez azonban mind semmi. Nem Európa békéje, nem a népek nyugalma, nem a természet és a történelem igazsága kell nekik, hanem hogy igazuk legyen és maradjon abban, amit egyszer megírtak. A minapában egy barátom beküldötte egy igen elterjedt párisi lapnak egy számát, amelyben az előkelő szerkesztőség arról értesíti olvasóit, *hogy a király halála folytán felállított régensség elkezdte hivatalos működését — Budapesten*. Hát ez az! Ez a tudatlanság, amely Trianonban országokat darabolt szét, országokat kreált, s akkor sem tudta, micsoda népek, országok és városok azok és amely ma is Romániát Budapesten keresi vagy Budapestet Romániában. Amíg ez a tudatlanság, amíg ez a fenhéjázó, könnyelmű és felületes szellem ül Európa sorsdöntő tanácsaiban, addig hiúság, önkény és erőszak fog uralkodni. Azután jön be az Igazság és Becsület, amelyeknek fáklyatartója lord Rothermere.

*

**

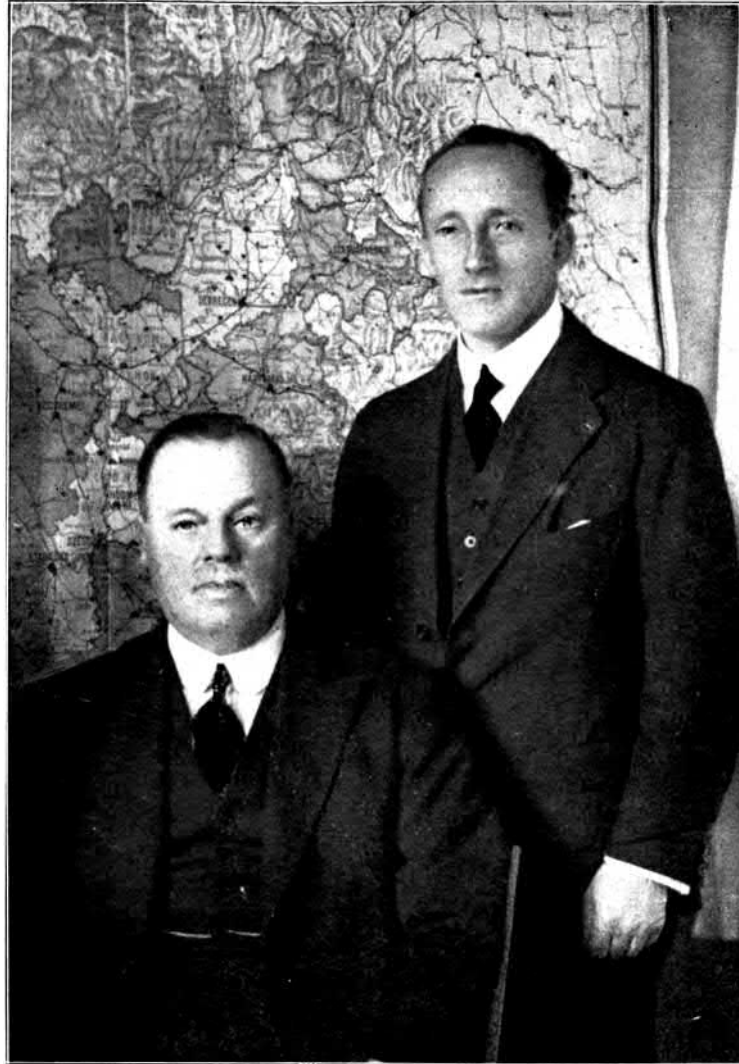
Nincsen ország melynek sajtója ne foglalkoznék ez idő szerint Magyarországgal. Csodálatos tünemény az, hogy egy nemzettel úgy el lehet bánni, mint ahogy mivelünk elbántak s a méltatlan, igazságtalan, sőt embertelen elbánás már vagy nyolc éve tart és a világ túri, közömbösen nézi, mintha nem is tartoznék rá, mintha nem embereket, nem egy nemzetet tipránának el, nézi és a vállát sem vonogatja, mintha csak egy rossz, unalmas színdarabról volna szó. Ellenben egy napon tollára veszi ügyünket egy angol újságtulajdonos, befolyásos lord, tekintélyes politikus és az európai publicitás, mint egy megdöngtetett méhkas elevededik meg és Magyarország egy csapással Európa napirendjére kerül. Mi ugyanezt a dolgot nyolc év óta beszéljük. De lám, milyen más az, ha ugyanazt magyarul s más, ha angolul mondjuk el. Más, ha én beszélem és milyen más, ha Rothermere beszél. Két nevezetes momentum van ebben a dologban. Egyik az, hogy egy nagy súllyal, milliók lelkén bírt hatalommal rendelkező angol ember kiáltja világgá a magyar igazságot, melyet felismert és fegyverkezik és kardot ránt az igazság védelmére kéretlen, önzetlen, mert nem minket, hanem az igazságot kívánja szolgálni. A másik az, hogy az illető angol ember kiváló angol hazafi, aki mielőtt e sokféleképen kényes vállalatba bocsájtkozott volna, kétségen kívül leszámolt a maga angol lelkiismeretével és megállapította, hogy mint jó angol hazafi cselekszi azt, amit cselekedett. A mi igazságunk győzelme tehát nemcsak nem ellenkezik, hanem kell, hogy meg egyezzen Anglia érdekeivel. Az igazság erejéhez tehát egy hatalmas világbirodalom érdekének az ereje járul ebben az esetben. Ebben nagy biztosítéka van az akció sikerének. Nekünk pedig, akikért valahára megmozdul a világ lelkiismerete, minden erőnket össze kell szednünk, hogy e kecsesítő siker útját meggondolatlanságok, túlzások, tapintatlanságok által ne nehezítsük, hanem mindenképpen egyengessük. Természetes, hogy az izgalom elkap minden magyart és természetes, hogy ez az izgalom talán még nagyobb mértékben úrrá lesz a hazájokból kirekesztett magyarok lelkén. Hiszen máris kapunk leveleket minden elszakított területeinkről, melyek a reménységtől szinte reszketnek, de jelentik azt is, hogy az akció,

mely egyelőre csak a sajtóban él, az európai hatalmak hivatalos köreiből azonban még nem jut szóhoz, testvéreink helyzetét súlyosabbá tette, életi nehézségeiket megsokszorozta. Akár-hogy forr is a szívünk tehát, elménket óvnunk kell, hogy hidegen, de szilárdan álljon minden jelenséggel szemben. Mert az igazság is, amíg a világ nem törődik vele, csak koldus a templom lépcsőjén. De amikor fölismerik, fejedelmi pompával vonul be a templomba s mint főpap pontifikái az oltár előtt és a világ hozsannát énekel neki Isten dicsőségére.

Természetesen nem lehet másképp, mint hogy mindazokat, akik ma Rothermere dolgát feszegetik beszédekben és újságcikkekben, két táborra osztja az — érdek. És vannak országok, amelyek a magok veszedelmét látják a rántukmált békék veszedelmében. Vannak nagyok és kicsinyek ... A nagy hatalmak a békét féltik s azért próbálják a status quo fenntartását védeni, a kis hatalmak a zsákmányt őrzik, azért rontanak dühösen neki a nemes angol lord becsületes szándékának. Az utóbbiakkal amilyen könnyű, ép olyan meddő minden vitatkozás. A nagyhatalmakra nézve fontos az, hogy itt Európa keletén legyen egy hatalom, amely földrészünk ez örökké izzó területét egyensúlyban tartsa és minden keletről keletkező veszedelem ellenében szilárd bástya legyen. Ezt a föladatot Mohácsig a magyar birodalom töltötte be dicsőségesen, Mohács óta az osztrák alakulat, mely állandó formát talált a magyar kiegyezés által mint az osztrák és magyar kettős monarchia. Ezt botorul megdöntötte legfőképpen a trianoni béke. Most veszik észre a nyugati hatalmak, hogy a mi költségünkre kreált új országok közül egyik sem tudja ezt a történelmi szerepet átvenni, egyik sem alkalmas arra, hogy betöltse s bár vitatkoznak Rothermere kezdetével, mégis érzik, hogy a békék dolgában hiba van, melyet valahogy korrigálni kellene. És kitalálják e célra a gazdasági egyesülést, vámsorompók nélkül vagy mérsékelt vámokkal. Csodálatos gondolat, hogy mi barátságos vámközösségbe lépünk országokkal, melyek határain belül irtó háború folyik a magyar nyelv, a magyar vagyon, a magyar faj s a magyar kultúra ellen. Hiszen az a nyomorult vámszerződés is, amelyet a csehekkel kötöttünk, jobban hasonlít vámháborúhoz, mint vámszerződéshez. Minden becsületes gazdasági közeledést meg kell előznie egy morális közeledésnek, minden anyagi barátságot egy erkölcsi kölcsönös megértésnek, minden tisztos szomszédi viszonyt egy lelki kiegyezésnek. *Ez pedig mind nem lehet más, mint Trianon alapos revíziója.* Reintegrálása a történelmi Magyarországnak, hogy ismét átvehesse történelmi küldetését Európa keletén. Mert ezt a küldetést nem töltheti be más, mint aki úr a Duna-Tisza völgyén, a Kárpátok által övezett nagyszerű medencén, amit a történelm is bizonyít, mert már a római birodalom is innen uralkodott igazán a keleten. Ez a föld kell ehhez a feladathoz és az a vitézi katonai szellem, amelyről annyi fényes tanúságot tett a magyar az utolsó nagy háborúban is.

Így hát a kis- és nagyantant-lapok ellenséges polémiáit e helyen elmellőzöm. De szóvá teszek egy hangot, a Hlinka András, valamikor magyar plébános hangját. Kétszer is beleszólt ez a legtemperamentumosabb papi ember a Rothermere-vitába, Egyszer Kassán mondott beszédet, amelyben tüzesen kelt a cseh álláspont védelmére és nagy kedvteléssel lövöldözte nyilait a magyar bordák közé. Aztán rövidre rá kiadott egy cikket a hírlapjában, amely alaposan lefújta a kassai beszédet.

Hlinka András főtisztelendő úr kitűnő pap, tiszteletreméltó ember és fanatikus tót volt. Ez utóbbi minőségben izgatásért összeütközésbe került a bírósággal, amely szabadságvesztésre ítélte: Hlinka úr a szegedi csillagbörtönbe került. Püspöke pedig másik papot küldött a plébániájába. Mikor azonban ezt installálni akarták, a hatóság a falut zendülésben találta s a község előljárói megtagadták a templom kulcsa kiadását. A zendülő falu élén ott volt Scotus Viator, az angol újságíró, aki ha tán egyébbel nem, már csak jelenlétével is tüzelte ellenállásra a falut. (Szeretném látni, mi történnék vele, ha most valahol Erdélyben magyarokat tüzelne zendülésre. Akkor itt nálunk hajaszála se görbült.) Ilyen legény volt akkor Hlinka tisztelendő úr, aki agitációja célját elérte, amikor a magyar felföldet Csehországhoz csatolták. Megszabadult a magyaroktól s a csehekhez állott, akik neki Pittsburgban szerződésileg autonómiát ígértek. Persze, ígérték, de nem adták meg és Hlinka úr még ma is ezt az autonómiát követeli rajtuk és bár kassai beszédében védte Csehszlovákiát és leszólta a magyarokat, de már

Ernest Oulhwalté, a lord személyi titkára

Nagy Emil ny. Igazságügyminiszter és
Sir Howard Backwille, az angol parlamentek, egyesü-
lének tőinkéra, aki Budapesten volt tanulmányúton

újságjában egy cikk végén azt mondta: *ha nem adják meg neki az autonómiát, akkor alkalmasint Rothermerenek lesz igaza.* Hogyan képzeli ezt vajon főtisztelendő Hlinka úr? Hajlandó ez esetben tán az angol lord akciója mellé állani? Valóban, ha újságcikkét olvasom, nem csodálkoznám rajta. Hiszen ebben az újságcikkben az áll, *hogy a csehek elcsehesítik tót iskoláit, elárasztják csehekkal hivatalait, tönkreteszik a tót népet és megsemmisítették a tótsági gyáripart.* Ha mindez szószerint igaz, akkor kérdelem, miféle infemális hatalom köti Hlinka urat a cseh unióhoz, amely így bánik el a szegény tót néppel. Pedig igaznak kell lenni, azért természetesnek találom, amit kassai beszédében Hlinka méltatlankodva emlegetett, hogy városaiban *renegát tótok* tüntetve beszélnek magyarul, még ha néha rosszul is beszélnek. Mert mért ne beszéljenek magyarul, holott mindaz, amit most a csehek a Felföldön Hlinka szerint is tönkretesznek, az a magyar világ alkotása volt. Tót iskola, nagyszerű gyáripár, jutalmazó kereskedés, tutajozás, aratás Magyarországon. Szép és jó napjai voltak azok a tótságnak. Ha mi magyar iskolákat is állítottunk a tótok mellé, az is javukra vált, mert hiszen ha Magyarország egész területén boldogulni akartak (vagy épen karriert csinálni, ami szintén elég sűrűn előfordult — hiszen nemrég halt meg két tót születésű kiváló egyházfejedelmünk), a magyar nyelv tudása nélkül ez mégis csak lehetetlen lett volna. Igaz, két gimnáziumukat bezártuk, de nem azért, mert tótok voltak, hanem mert nemzetiségi agitáció fészkévé tették. Tót matica, tót iskola lehetett amennyi kellett, azt itt soha se bántották, amíg csak iskola, amíg csak tót kultúrintézmény akart lenni. De a tót nemzetiségi vezeték már akkor Prágába küldözték a tót fiukat egyetemre és szakiskolákba, akik azután mint jó csehek kerültek haza. Mert ha nem is azonos a cseh nyelv a tóttal, de elég közeli atyafi a kettő s ha Hlinka ragaszkodik a tót nyelvhez és tót kultúrához, akkor rá kell jönnie, hogy annak a cseh nyelv csak veszedelme, ellenben a magyar nyelv inkább oltalma, mint veszedelme. Hiszen a magyar nyelv évszázadokon át nem tett annyi kárt a tót nyelvben, mint a cseh e néhány esztendő óta, mióta együtt vannak.

Nekem úgy tetszik, Hlinka úr keblét egy meghasonlás szakgatja. Valami a lelkiismereti furdaláshoz hasonló, amit most az autonómia köpenyének redőibe burkol. Mert világos, a magyar uralom után volt ott bőven mit a cseheknek tönkretenni és a cseh uralom után bőven lesz a magyaroknak mit helyrehozni a tót gazdaság, ipar és kultúra terén egyaránt. Mert bizonyos, hogy Rothermere igazsága fog győzni és nem Benes úré. Hiszen meg kell emlékezni arról is, hogy pár évvel ezelőtt a Rothermere tervéhez némileg hasonló tervet szőtt néhai Tusár berlini cseh követ és Masaryk cseh köztársasági elnök egy kiváló magyar újságíróval együtt. Akkor, úgy látszik, egy kissé korán volt. Ma teljesedés felé érik a kérdés. Már Sibilla két kötete elégett és mentül tovább késik a dolog, annál több kötet ég el a történelem máglyáján.

* *

Kimondhatatlan az a hatás, melyet Rothermere lord fellépése világszerte gyakorolt. A nemes angol főúr beleírta nevét minden magyar szívbe és belevéste a magyar történelembe. Mégis ezt a hatást lehetetlen lett volna elérnie, ha cselekvésének magva nem egy megvérzett nagy igazság lenne. Merész és szerencsés kézzel rántotta le a leplet az igazság megcsufolt képéről és a világ merev tekintete megállt ezen a látványon s oda marad szögezve, amíg a jóvátétel napja fel nem virrad. Természetesnek kell találnunk, akik ebből a hazugságon épült európai helyzetből hasznot húztak, elképedve szállnak sikra zsákmányuk védelmére. De a hazugság hiába jár bíborban, hiába ül trónon, hiába veszi magát körül szuronyok és ágyuk ezreivel: abban a pillanatban, amikor meglátja igazi ábrázatát a világ, ki is van mondva rá az ítélet és a bár lassú léptekkel közeledő igazság előtt porba kell omolnia. Megdöbentő dolog, amikor a Times Rothermere-rel szemben azzal akarja megmenteni a tarthatatlannak felismert helyzetet, hogy azt mondja: az utódállamoknak be kell olvasztani a nemzeti kisebbségeket. Hiszen a Times és az egész nagyantant azzal jöttek hadba ellenünk, hogy fel kell szabadítani a nemzeti kisebbségeket, melyeket Magyarország be akar olvasztani. Ha nem sikerült a felszabadítás, gondolja a Times, akkor hát jöjjön az — erőszak. A Timesnek ez mind-egy. A Daily Mailnak nem mindegy. Mert egy dologban csak egy az igazság és nem kettő.

Rothermere föllépése pedig nekünk egy aranyos kapu, amelyet áldott kézzel feltárt előttünk a nagyszívű angol lord s amelyen át beléphetünk a világ közvéleménye szemhatárába. Eddig a kerítésen kívül voltunk. Az vett el földünkéből, népünkéből, becsületünkéből annyit, aki amennyit akart. Most emelt fővel lépünk a világ elé és a világ ámulva néz bennünket s milliók ajkáról lebben el a kérdés: ki ez váljon, hiszen mi nem tudunk eddig róla semmit. Az egyik azt mondta, hogy elszakadt germán törzs vagyunk. A másik azt mondta, hogy valami szláv dialektust beszélő néptörzs a magyar. A külföldi iskolakönyvekben hallatlan fantasztikus dolgokat tanítanak rólunk. A francia utas könyvet ír rólunk azon a címen, hogy „Toké és Zsoké“, ami azt jelentené, hogy tokaji és Jókai. A német regényt ír rólunk, melyben az áll, hogy két rakoncátlan nemzetiségünk van: a jogasszen és a kanasszen: és melynek egy drámai jelenetében „a hős kirántja villogó gatyáját“ és ellensége mellébe döfi. És csak a napokban olvastam egy féleszű, förtelmesen gyalázkodó német havi folyóiratot, amely azt meséli, hogy magyar nemzet nincsen is, csak egy klikk van és egy csomó cigány és egy sereg zsidó, a többi mind ki elmagyarosodott szláv, török, tatár és különösen német. Hogy Apponyit annakelőtte Oppenheimernek hívták és Jókai is zsidó volt, mert hiszen Móri? a keresztneve. Én természetesen nem fogok ezzel a bódult fejű német folyóirattal feleselni. Sőt meg vagyok arról győződve, buta meséivel többet használ nekünk, mint amennyit ártani akar. Mert bizonyos, hogy minden német ember, ha csak újságot olvasott is és ha csak egyszer nézett is ki erre mifelénk nagy birodalma ablakán, szégyenkezve teszi le kezéből ezt a folyóiratot. De jellemző, hogy ma is akad német ember, aki ezt meg meri írni és ki meri nyomtatni. Ezért fontos dolog, hogy a Rothermere által teremtett alkalom minden magyart ott találjon a gáton, És ez alatt nem épen azt értem, hogy üdvözljük, díszpolgárrá válasszuk, nemzeti ajándékkal tiszteljük meg és mindenféle tüntetéssel különböztessük meg. Ezek is szép dolgok, de csak díszítések. Nekünk most azt kell megértenünk, hogy minden téren, amire máskor nem is gondol az ember, küzdenünk kell azért a célért, hogy végre, mikor kezdenek tömegesen érdeklődni irántunk, megismerjék a magyart igazi mivoltában, képességeiben, tulajdonságaiban és erényeiben. És semmi sem elég kicsiny arra, hogy elhanyagoljuk. Tudom az esetet, amikor a vézna legény legyőzte párbajban Góliát ellenfelét. Mert mikor összecsaptak, véletlenül egy légy repült bele a Góliát szemébe s elvette egy pillanatra látását. Az ilyen legyek mindig röpködnek s ellenfeleink gögös antantja hiába játsza velünk szemben a Góliátot, a szemébe vág újságcikk alakjában a légy és elveszi pillanatokra józan látását.

*

**

Certainly! Certainly! Megvallom ezt az angol szót feltűnés kedvéért írtam soraim élére. A „Pesti Hírlap“ tudósítója beszélgetést folytatott Lord Rothermere-vel és beszélgetése a lorddal, feleletet ad egy kérdésre, amely, mióta Rothermere az európai nyilvánosság előtt magyar színekben vívja legnemesebb harcát, millió magyarok ajkán lebeg, melyet százszor és ezerszer ismételve intéznek egymáshoz szent hevületükben a magyar hazafiak. Erre a kérdésre: *mi következménye lesz Rothermere fellépésének?*

Erre Magyarország nagy angol barátja oly biztossággal, oly világosan, a hitnek s meggyőződésnek oly erejével felel, mely elől minden kétségnek, minden kishitűségnek menekülnie kell.

Addig nem nyugszik, amíg célját el nem éri. Az igazság győzni fog. Lesz még magyar nyár a Tátrában. Pozsony, Kassa, Nagyvárad, Kolozsvár a magyaroké lesz újra. Certainly, certainly: bizonyosan, mondja a lord kétszer is. Mi csak lelkesedjünk, mondja. Álljunk helyt felséges nyugalommal, de lelkesen. Mert ő szándékosan írta és adta ki cikkét éppen akkor, mikor Genfben összeül a népszövetségi tanács. Hadd vegyék tudomásul, hogy van egy magyar kérdés, amelynek megoldását Európa békéje követeli. A lord egy légió újsággal rendelkezik, amely egy és ugyanazon napon közli fulminans cikkét s ő maga Párisba utazik s tanácskozik francia barátaival, akik e dologban egy nézetten vannak vele. A Downing Street (az angol külügyminisztérium) ma még nem nyilatkozik, de szóljunk be egy hónap múlva s akkor már ott is más szél fújdogál. . .

Hihetetlen erő, tűz, lélek és biztosság van Rothermere lord beszédében. Ez az látvány, amikor egy egész és igazi férfiú véletlenül találkozik a kivert, elgyötört, megcsúfolt igazsággal és fölesküszik a szolgálatára. Egy lenge tollal, egy ív papirossal felfegyverkezve indul csatára és egy világrész figyelme követi, szeme kíséri s akik ellen kiszáll: állig fegyverben, pártfogók támogatása mellett beteg izgalomban és rettegésben rettegnek meg tőle és mozgósítják az eladó és elnyomott lelkek hadát, mert inogni érzik lábuk alatt a földet.

Volt-e példa rá a történelemben, hogy egy rémes világháború után kötött pokoli békében, mely nemzeteket lefegyverezve, a rabságnál is rosszabb tehetetlenségbe lökött, egy ember kiálljon, melléje a kifosztottaknak, a szuronyok milliói által őrzött békediktátumokkal szembe és diadalmas csatakiáltásától lélek szálljon az elnyomottakba és félelem az elnyomókba? Az igazságra rátaposni lehet, de ha feltámad, ha felemeli fejét a porból és egy szalmaszálat vesz fel védelmére: minden acélkard és minden lándzsa vasa porrá törnek a szalmaszálon.

Hallatlan szenzációja a világnak az üzenet, amelyet Rothermere lord a magyar nemzetnek küld. Ő elválasztotta magának a magyar igazságot és hű akar és fog maradni „holtomiglan holtodiglan“. Egy eposzi hős lángjával és erejével avatja magát a magyar igazság bajnokává. Mintegy életfeladatául tűzi ki, hogy kiverekedje nagy szellemével és nagy leikével egy idegen nemzet sorsát a balsorstól és cinkosaitól. És azt mondja, sikerülni fog! Certainly, Certainly! *Csak türelem.* Egy hónap múlva már tán más szelek fognak itt is, ott is fujdogálni. Európa ráébred arra, hogy miért jár kudarccal minden nemzetközi értekezlete, tanácskozása, kongresszusa és népszövetsége. Miért lehetetlen minden terve, miért, mikor összejönnek békülni és megegyezni, mind csak összeveszés és nagyobb harag a vége; miért nincs Paneurópa, Középeurópa, Keleteurópa, dunai konfederáció és gazdasági megegyezés. Nincs, mert nem lehet. Mert a párisi békében nem a béke, hanem a háború van kodifikálva, különösen a csonkítás vévétől csepegő Trianonban nem a népek és országok biztossága, hanem a nemzetek nyugtalansága és veszedelme van lelketlen paragrafusokba takarva. Ha így nem volna, soha sem lehetne sem Rothermere, sem más ember szavának az a kényszerítő ereje és az a lelkeket megrendítő hatalma, mely a nemes lord cikkeiből áradt ki az ébredő világra.

Rothermere lord egymagában egy egész fejezete lesz a magyar történelemnek. Az ő szavára a megdermedt nemzet ereiben ujult keringésre indult a vér. A feltámadás első hívó trombitája az ő szózata és az a hit és biztosság és meggyőződés és szilárdság, amely a magyar nemzetnek küldött üzenetéből lángol felénk: *az töltsön el mindnyájunkat.* Mert lám, van még becsület, van igazság és van e kettő önzetlen szolgálatára kész férfiú még a világon.

*

**

Magyarország nagy pere folyik most a világ lelkiismeretének ítélőszéke előtt. Csodálatos jelenség ez manapság. Európa győztes nagyhatalmai törvényt írtak földrészünk számára, felosztották kényök kedve szerint területét és Európa milliói vagy nyolc éve élnek új beosztás és új határok között. Minden nemzet, amely a zsákmányban osztozkodott, az állam minden hatalmát és eszközét mozgósította, hogy valamiképpen biztosítsa az európai rend állandóságát. És ime, a lefokozott magyar nemzet, amely úgyszólván tehetetlenül áll az összes győztesekkel és különösen állig fegyveres szomszédaival szemben: ez a harmadára redukált ország éri meg azt, hogy ma mindenki, aki egyébként soha se törődött vele és sohasem érdeklődött komolyan iránta, távol és közül mindenki arról a sérelemtől, arról az igazságtalanságról beszél, amelyet a békeszerzők ellene elkövettek, amelyet jóvá kell tenni, amely súlyos veszedelme lett az egész Európának. Ebből a jelenségből nemcsak azt lehet megmérni, hogy milyen mérvű igazságtalanság történt velünk. Sérelem, amelyet csak meg kell egyszer látni, hogy égbekiáltson érte a becsületes ember. De egy másik, értékesebb tanulsága is van a dolognak.

Elvégre Magyarország most igazán kicsiny ország. Alig van nyolcmillió lakosa. Ez is kénytelen volt magán olyan mértékű eret vágni, hogy gazdasági romlását megállítsa, amely már az önfeláldozás határát érinti, Területileg borzasztóan megcsonkítva, katonailag teljesen leszerelve; eltiltva mindentől, ami a moderm önvédelem eszközeihez tartozik, kérdi az ember hogy lehet ezt a kis, leszegényített, ezer bajban vergődő országot Európa veszedelmének nevezni? Nem katonai fölszereléséért, ami nincs; nem modern harcképességű ármádiájáért, ami nincs; nem félelmesen megerősített határáért, ami nincs és nem vagyoni jólétéért és virágzásáért, ami nincs; hanem kizárólag egy dologért: kerékbetört igazságáért, melynek minden hitével és minden keserűségével tele van minden magyar ember szive és amely megindult utján Európa éplelkű nemzeteinek a szive felé. Átömlik a mi érzésünk Európa népeinek a keblébe. Nem kellett csak szóvá tenni olyan helyről, ahonnan a kikiáltott szó elhat minden messzeségbe és íme, a népek fölfigyelnek, beszélnek a mi igazságunkról és ez félelemmel tölti azokat, akik abból éltek és gyarapodtak, hogy ezt a mi igazságunkat elsíkkasztaniok sikerült. Ezért van útban a magyar kérdés arra, hogy európai kérdés legyen és európai veszedelem, ha akiknek a lelkiismerete bűnös benne, megmerik próbálni diadalútjában feltartóztatni.

Egyszer felutaztam Európa legészakibb hegyfokára s ez úton a hajónk eljutott egy sziklaszigethez. Itt a hajó kapitánya előhozott egy puskát és elsütötte. A dördülésre mintha a sziget föl akarna emelkedni a levegőbe: a madarak iszonyú tömege szállt fel róla sivalkodva s szinte elhomályosította a napot, amely ott június-júliusban egész nap az égen tanyáz. Rothermere lord cikke a Daily Mailben ilyen puska lövés volt. Egyszerre röppent fel a baráti és az ellenséges madárseregek tömege és nincs nap, hogy ne jönne hír arról, hogy mit beszélnek, mit írnak róla itt és ott és mindenütt Európában. Parlamenti beszédekben, népgyűlési szónoklatokban, újságcikkek özönében, magánbeszélgetésekben: mindenütt felbukkan Magyarország. És kiáltanak mellettünk tanúságot tenni nagyszavu államférfiak, akik országuk sorsa intézésében szerepet játszanak, vagy befolyást gyakorolnak állásuk és egyéniségük súlyával. Másutt méltatjuk lord Róbert Cecil, a csak most lelépett angol miniszter nyilatkozatát, aki lordtársa akcióját épp oly értékesnek, mint fontosnak mondotta. Itt a másik tanú: a tünevényes elméjű Lloyd George, aki mint akkori miniszterelnök — ha nem is a trianoni békeokmány, de a többi békék megszerkesztésében cselekvő részt vett. A trianoninál, azt mondja, nem volt Párisban. Azt bátran vélte rábizhatni béketákoló kollégáira, akik meg is csinálták alaposan. Neki is az a véleménye, hogy igenis van magyar kérdés és a szerződések revíziója nemcsak lehetséges, de már eleve feltették, hogy elkövetkezhetik. Mi készíti ezeket az előkelő urakat arra, hogy ilyen nyilatkozatokat tegyenek. Elvégre Anglia is el lehet Magyarország nélkül, ezek az urak meg éppenséggel semmi által nincsenek arra kényszerítve, hogy nyilatkozzanak. Ha pedig mégis nyilatkoznak, ez mutatja azt, hogy milyen komolyan nézik ezt az ügyet, hogy csakugyan az a gondolat szólaltatja meg őket, hogy Európára, békéjére, nyugalomára s Európa nagy hatalmasságainak érdekeire nézve veszedelmes dolog, ha Magyarország sebeit be nem kötik, ha igazságát tovább hagyják vérezni.

Férfiak, helyzetek, népek tanúságtétele ez mellettünk. De nagy tanúságtétel maga az a beszéd, melyet Apponyi Albert gróf a népszövetség őszi tanácsülésén mondott el a leszerelésről. Csodálatos beszéd volt ez, amely nem szólt rólunk, alig említette hazánkat, állandóan ideális magasságban szárnyalt és csak igazságokat hirdetett. De minden szava, minden sora mögött ott volt Magyarország vérző képe. Elegáns formában, fenséges nyugalomban folytak ajkáról gyönyörű mondatai; de feszült izgalom hallgatta őt, mert beszédében egy boldogtalan ország szive dobogott s nyugalomból, objektív fejtegetéseiből a rejtett pátosz párái szálltak a hallgatóság felé.

Mikor a békéket koholták, akkor ott a farizeusok hada egyre azt üvöltötte: feszítsd meg, feszítsd meg! Ma ama visszas napoknak közönsége kijózanodva, mámora kódétól szabadulva, íme mind azt kiáltozza: *vegyétek le a keresztről!*

A döntés Genfben a magyar-román perben megtörtént, még pedig a népszövetség stílusának klasszikus formájában, vagyis úgy, hogy az érdemleges döntést — *elhalasztották a decemberi ülészakra*. A hármass jogügyi bizottság előterjesztésének három első tételét, amely elveket állapít meg, elfogadták azzal, hogy tanácsként fogják a decemberi ülészak elé vinni. Az előterjesztés többi részét azonban elvetették.

Ezt teljes erkölcsi győzelemnek mondhatjuk és politikai diadalnak. Nem győzött a magyar álláspont, ellenben példátlanul kell mondanunk Apponyi Albert gróf személyes sikerét. Azt mondja egy francia újság, hogy ez volt eddig a népszövetségnek legnevezetesebb tárgyalása. Nem mondja azonban meg, hogy miért. Mi megmondhatjuk. A népszövetség eddig mindig biztosan intézte a maga dolgait. Bizonyos dolgokat elintézettszerűen, hogy kiknek az érdekeit kellett szolgálni. Olyan dolgokat pedig elhalasztott, amelyek szembekerültek azokkal az érdekekkel, amelyeknek szolgálata szent volt, sőt kötelező a népszövetségre nézve.

Ezúttal Magyarország ügyét tárgyalták ismételt és ismételt elhalasztások után, mert mi nem tartozunk a favorizált nemzetek közé. Ellenfelünk Románia, a kegyelték egyike, a mely már hetekkel azelőtt hirdette, hogy a népszövetség száz percentig fogja honárálni. Ezért hallatlan eset volt Apponyi Albert fellépése, amely a népszövetségi tanácskozások máskor oly biztos és csendes vizeit felkorbácsolta e testület hajója körül. Beszédei hatása alatt a német, az olasz és a japán tanácsos a magyar igazság mellé állott, s a Tanács mint egy új bölcs Salamon, ezúttal tényleg ketté vágta a peres gyermeket. Nem határozatképen mondta ki jogászai előterjesztésének első felét, hanem azt is csak mint jótanácsot kívánja a decemberi ülészak elé vinni, amikor érdemlegesen fognak az ügyben minden valószínűség szerint úgy dönteni, hogy ez előzetes kérdésszerűen adjon véleményt a hágai állandó nemzetközi bíróság. A másik felét az előterjesztésnek elvetette a tanács. Ez nyilván olyan kompromisszumos elintézés, hogy egy kis igaza legyen a Tanácsnak is, egy kis igaza Apponyinak is, de egészben senkinek se legyen igaza, s az ügyet el lehessen ismét tisztességgel halasztani a következő ülészakra.

Ha csak lovagi tornának nézném is ezt a genfi tárgyalást, akkor is azt kellene mondani, hogy a mi gáncs és makula nélkül való lovagunk világgraszoló dicsőséggel verkedett ellenfeleivel, Európa országainak válogatott és kitűnő vitézeivel. De Apponyi nem lovagi nevéért küzdött és nem Dulcínea vállszalagjáért, hanem hazája becsületéért és igazáért és a mi trikolorunk még soha oly impozáns ragyogással nem lobogott a műveit világ areopagja előtt, mint most, Apponyi Albert kezében. Az ő szereplése tette forróvá a genfi levegőt és izgalmassá a különben sima, higgadt és fegyelmezett diplomaták gyülekezetét. Ha semmi más eredménye nem lenne a genfi tanácskozásnak és ha egészében is elfogadták volna a jogügyi hármass bizottság előterjesztését: akkor is nagy eredmény lett volna az, hogy az egész világ felfigyelt volna Magyarországra képviselőjére, aki a legnemesebb emberi fegyverekkel harcolt a legnemesebb eszmékért és intézményekért, az európai civilizáció tartó pilléreiért, amelyeknek diadala a magyar ügy diadalát jelentette volna.

Nincsen mit kételkedni abban, hogy a Tanács tagjait maguktartásában meggyőződés és felsőbbrendű megfontolások inspirálták ebben a peres ügyben, de ez csak annál nagyobb értéket ad azok elhatározásának, akik szavukkal a mi igazságunk mellé álltak és mi házával gondolunk a német, az olasz és japán tanácsstagokra, akik szavukat, tudásuk becsét és tekintélyük értékét Apponyi Albert gróf serpenyőjébe dobták. Abban a kipreparált világban, amely ma Európa mellén ül, nagy dolog a meggyőződés függetlensége és bátorsága és talán záloga a virradatnak, mely a békekötések sötétségeibe veti a kecsegtető sugarait.

Fájdalmasan érintett bennünket Chamberlain angol külügyminiszter szereplése. Ő, a flegmatikusnak hitt angol dsentlmen vesztette csak el államférfim nyugalmát a tárgyalás során. Rothermere azt mondta egy magyar újságíróval folytatott egyik beszélgetésében, hogy egy-két hónap múlva a Downstreeten, az angol külügyminisztériumban is, mely most még hallgat, beszélni fognak. Ez fokozza meghökkenésünket Chamberlain kitörésén. Mit kell erről gondolnunk? Azt mondja, hogy a magyarok makacssága nem engedi dűlőre jutni az ügyet.“

Azt mondja, hogy a románok milyen előzékenyek, míg a magyarok egy lépést sem tettek abban az irányban, hogy kölcsönös engedékenységgel megoldják a bonyolult esetet. Komoly-nak kell-e vennünk az angol államférfiú haragját és türelmetlenségét, mely úgy csendül meg, mintha ellenszenv lenne. Igaz, ő volt a bizottság elnöke, amely a jogi szakértők véleményét provokálta és érthető, ha felbosszantotta őt Apponyi merev ragaszkodása az igazsághoz, ahelyett, hogy belement volna igazsága elismerése előtt valami kompromisszumos alkuba. De ebben az ügyben súlyosan megkárosított emberekről és egy megalázott ország erkölcsi érdekéről van szó, nem diplomaták érzékenységéről, vagy elismert és különben nagyon tiszteletre-méltó államférfiak hiúságáról. Én inkább Rothermere jóslatában bízom és azt tartom, Chamberlain zord arcával csak lágy szívét iparkodott eltakarni. Mert tudja, ha Rothermerenek az igazsága diadalmaskodik, akkor ez a per is elveszti jelentőségét s megoldódik magától, tehát nem érdemes az európai nagy areopag előtt sokat veszekedni rajta. De egy-két megjegyzés nélkül mégsem válunk el az angol külügyminiszter úrtól, mert kijelentései több indulatot és türelmetlenséget tartalmaznak, mint objektív megfontolást és államférfim objektivitást.

Azt mondja haragjában Chamberlain úr, hogy a magyarok makacssága hátráltatja az ügy elintézését. Ezt mondta az egyszeri ember is, aki fojtogatta az embertársát. S mikor cinkosa rászólt, hogy: még se készülsz el? azt felelte: a gazember védekezik és olyan makacsul, hogy nem hagyja magát megfojtani. Trianon egy Magyarországra rákényszerített jogalap. Száz dolgot vett el tőlünk, egy-két paragrafust adott a javunkra. Némán nézte a világ, mikor a száz dolgot elszedték tőlünk s mikor azt, a mi még megmaradhatna, az egy-két paragrafus alapján védelmezzük, akkor Chamberlain azt mondja, hogy makacsok vagyunk és nem teszünk egy lépést se előre, hogy még ebből is leadjunk valamit.

Hiszen magát a pert se mi vittük a népszövetség elé. Trianon rendeli, hogy az ilyen pereket választott bíróság döntse el. A népszövetség el is rendelte ezt a választott bíróságot. És e bíróság első határozatára, melyben a saját illetékességét megállapította, nem mi lázadtunk fel ellene, hanem Románia, visszahíván megbízottját. így került vissza az ügy a népszövetség elé, amelynek Trianon szerint az lett volna a kötelessége, hogy új bírót küldjön ki a román bíró helyébe. Magyarország pedig engedelmeskedett Trianon rendelkezésének és a népszövetségnek. És íme, nem Románia, hanem Magyarország makacs Chamberlain szerint.

Magyarország azt kéri, hogy a népszövetség teljesítse kötelességét, küldjön ki új bírót, vagy ha ezt nem hajlandó, annak a kérdésnek az eldöntését, hogy csakugyan átlépte-e a választott bíróság a maga hatáskörét, bizza a hágai nemzetközi állandó döntőbíróságra. Ehelyett a népszövetség bizottságot küld ki s ez a bizottság egy másik bizottságot, amely olyan javaslatot juttat a népszövetség tanácsa elé, amelyben már eleve elsikkad a magyar igazság. Ezt Apponyi nem fogadja el és hozzá csatlakoznak elfogulatlan tagjai a tanácsnak és Chamberlain szerint megint a magyar a makacs és nem a — népszövetség.

Szeretnék Chamberlainnel szembe kerülni, hogy megkérdezzem: mit tenne váljon Anglia, ha valahol angol alattvalók vagyonát elkoboznák? Tudok esetet, amikor görög rablók angol turistákat kifosztottak és az angol kormány kész volt a görög kormányt haddal megfenyegetni, ha nem kártalanítja a kifosztott angol polgárokat. Ez az igazi brit felfogás, ez az angol becsület és önérzet. Vagy más az, ha utonnállók és más ha törvényes kormány az ország nevében foszt ki idegen alattvalókat?

Mi most haddal nem fenyegethetjük meg Romániát. Mikor azonban törvénykönyvvel, joggal, békeszerződéssel a kezünkben védekezünk a fosztogatás ellen, az — Chamberlain szerint — makacsság? Minket arra kényszerítettek a nyugati szövetséges hatalmak, hogy területünkben annyit adjunk le Románia javára, amennyivel ez ország területe megduplázódott és kénytelenek voltunk a román portyázó megszállást elviselni és mikor honfitársainkért sikra-száltunk, mert Románia elkobozza magánvagyonunkat: akkor ez, Chamberlain szerint makacsság. De hát mi akkor Románia eljárása? Mikor mi a tőlünk elszedett milliárdból egy pengőt kérünk vissza, mely békekötés szerint is jogosan minket illet, és Románia ezt is megtagadja

HUNGARY'S PLACE IN THE SUN. SAFETY FOR CENTRAL EUROPE.

By VISCOUNT ROTHERMERE.

BUDAPEST, June 11.

Eastern Europe is strewn with Alsace-Lorraines. By severing from France the twin provinces of that name the Treaty of Frankfurt in 1871 made another European war inevitable. The same blunder has been committed on a larger scale in the Peace Treaties which divided up the old Austro-Hungarian Empire. They have created dissatisfied racial minorities in half a dozen parts of Central Europe, any one of which may be the starting-point of another conflagration.

Of the three treaties which rearranged the map of Central Europe, the last and most ill-advised was that of Trianon, which Hungary was called upon to sign on June 4, 1920. Instead of simplifying the network of nationalities existing there it entangled them still further. So deep is the discontent it has created that every impartial traveller in that part of the Continent sees plainly the need for repairing the mistakes committed.

As they now run, the frontiers of the new Central European States are arbitrary and uneconomic. But they have a more serious aspect still. Their injustice is a standing danger to the peace of Europe.

When we remember the circumstances under which was imposed upon a handful of Allied statesmen the task of remodelling the map of the world, it is not surprising that minor parts of their gigantic work should have been hurried. The division of the territories of the Austro-Hungarian Empire naturally appeared to some of them a less critical matter than the settlement with Germany. The principal delegates were content to rely for advice and counsel on the representatives of the smaller Allied nations bordering on Austria-Hungary and on the subject nationalities of the Hapsburg Monarchy which during the war had come over to our side.

AN OUT-OF-DATE FACT.

But the Allied Premiers failed to make allowance for the fierce jealousies and grudge which prevail among the medley of races left in Central Europe by historical tides of conquest and migration. There can be no doubt that, in the various treaties thus drafted, justice was sometimes sacrificed to expediency, with the result that much of Central Europe is now in a thoroughly Balkanised condition of unstable equilibrium.

We in England have so many grave problems of our own to face that we are inclined to dismiss these half-forgotten Peace Treaties as things settled once for all. But no one acquainted with the affairs of Central and Eastern Europe can take that placid view. The hands that imposed the political conditions now existing there sowed the seeds of future war.

The instability of the peace settlement was shown by the fact that the three Central and Eastern European States, Czecho-Slovakia, Jugo-Slavia, and Rumania, felt themselves obliged to form

of the frontier, would, moreover, be a step towards a Customs Union under which both countries would greatly benefit.

Hungary's third neighbour, Jugo-Slavia, on the south, took over as a result of the Peace Treaty 600,000 Hungarians, most of whom live in a corner of the former province of Croatia, formed by the angle of the Rivers Drava and Danube. Mixed up with them are about 300,000 Germans who would certainly prefer to be returned to Hungarian rule. To Jugo-Slavia, whose situation, both internal and external, is at the present time more critical than that of any European country except Russia, it would be an access of strength to get rid of this dissatisfied racial minority on her northern border. The new frontier, varying but little from the present one, could be drawn without interfering with the Croat section of the old Austro-Hungarian province which was joined up with Serbia to make the kingdom of Jugo-Slavia.

By such comparatively simple changes, two million of the 3,200,000 Hungarians whom the Treaty of Trianon placed under foreign domination could be reunited with their own race. Ease would thus replace friction with no alteration of the main lines of the peace settlement and without appreciable change to the balance of power in Central Europe.

THE BANKERS' POWER FOR PEACE.

I suggest that the time has come for the Allied Powers who signed that arbitrarily drafted instrument the Treaty of Trianon to reconsider the frontiers it laid down, in the light of the experience of the past seven years. When an arrangement does not work well after a trial of seven years, there is a strong probability that it is inherently unsound.

In modifying the terms of peace imposed on Hungary, the intricately mixed populations of the territories concerned should be consulted. They have had time to make up their minds to which nationality their instincts and interests unite them. The plebiscites to be taken in each area would need to be under the control of the Government of the United States or some other disinterested nation, for in certain of the ceded territories there is abundant evidence that

Allied Peace Delegates, that long-standing Balkan peril has been extended over a much wider area. We ought to root up all the dry grass and dead timber of the Treaty of Trianon before some chaotic spark sets fire to it. Once the conflagration has started it will be too late.

The parochial prejudices of small States must not stand in the way of European security. One of the aims of the Little Entente was to prevent a monarchial restoration in Hungary. Why should not the Hungarians have a king, if such is their wish, so long as they conduct their affairs in a peaceful and proper manner? Rumania and Jugo-Slavia, which threaten to invade Hungary if she calls back her royal house, are both monarchies themselves.

We can safely show confidence in Hungary. She had only a minor part in provoking the Great War. And while Hungarians fought courageously for the cause with which they were associated, they treated British residents in their country with indulgence throughout the war, allowing them to lead their ordinary lives without interment.

Within a few months of the armistice, defeated and broken as they were, the Hungarians had enough energy and national spirit left to overthrow the Bolshevik tyranny which fastened itself upon their country under the infamous Bela Kun. By so doing they saved Europe from having in its midst a plague-spot from which a campaign of corruption would have steadily been carried on.

Next followed the dismemberment of Hungary by a treaty the severity of which was deplored by many Allied statesmen at the time. It reduced her population from nearly 21,000,000 to 8,000,000, and her territory from 125,000 square miles to 36,000 square miles.

OUR NATURAL ALLY.

Hungary was glad enough to lose some of the peoples like the Czechs, Croats, and Rumanians, which had been incorporated with her under the Dual Monarchy. But along with them were ceded nearly 3,500,000 Hungarians by race and language. And the country's territorial losses involved the sacrifice of her entire supplies of wood, salt, and iron, three substances most essential to a population almost entirely agricultural. So ruthless was the Peace Treaty that Hungary even found herself required to deliver a large quantity of construction timber to Austria, despite the fact that she was reduced to importing timber for her own needs.

In her fulfilment of the Peace Treaty Hungary has given the Allies no trouble. She has balanced her Budget, and to-day her working-class and peasant population is in as prosperous a condition as before the war. Two million acres of ploughland have been purchased by the State from large proprietors and divided among smallholders, with the result that the country in Europe has cheaper and better supplies of freshly grown food.

I should like to see our Foreign Office follow the lead which Italy has given to the Powers of Western Europe in holding out a helping hand to Hungary. Hungary is the natural ally of Britain and France. She has a right to a place in the sun. The attitude of the Hungarian

ROTHERMERE LORD ELSŐ CIKKE A MAGYAR JUSZERT A DAILY MAILBEN.

és a népszövetség egy előterjesztést tárgyal, amely a mi világos jussunkat elhomályosítja és Romániának kedvez és mi ez ellen egy nagytekintélyű nemzetközi bírósághoz akarunk appellálni: ez az a makacsság, mely az olyan előkelő dsentlement, minő Chamberlain, kihozza a sodrából? — Nem, ez nem brit szokás, nem angol hagyomány, nem angol gondolkodás. Ha nem a mi részünkön volna az igazság, az angol férfiú akkor is a megtiport, a kifosztott, a megcsonkított, egy kegyetlen békemű bilincseiben vergődő nemzet mellé állana azzal szemben akinek legnagyobb haszna volt a zsákmányolásból, a fosztogatásból. Minderről Apponyi nem szólt a genfi gyűlésen. Apponyi fölfejtette, hogy mi az igazság, mi a népszövetség érdeke, mi a civilizáció és rend biztosítója és emellett állt meg szilárdan, férfiasán, becsületesen és azt hiszem, Chamberlain nem gondolt arra, hogy ezt a tiszteletre méltó magatartást Angliában is és mindenütt a világon másnak mondják és nem makacsságnak.

*

**

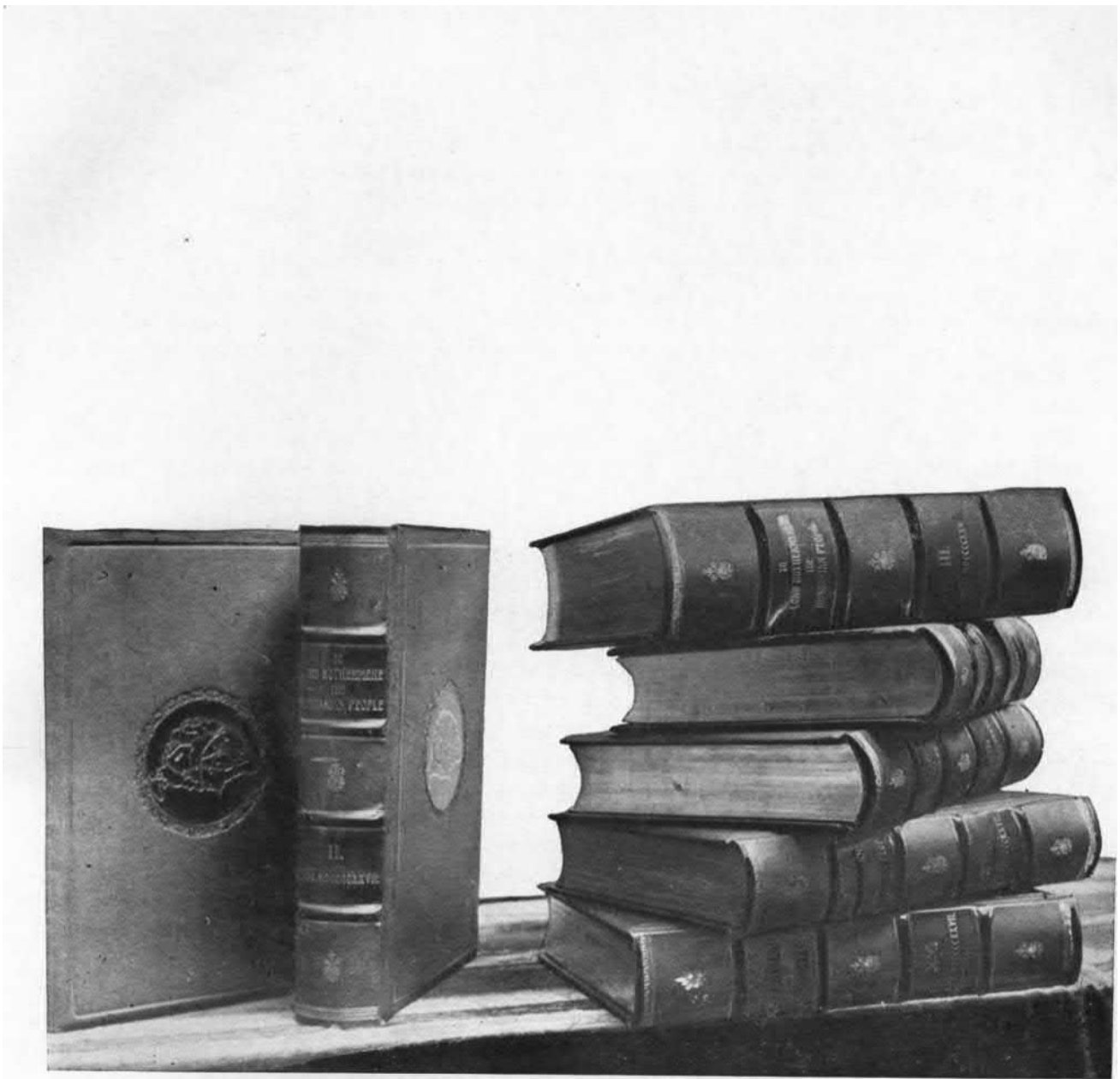
Most pedig beszéljünk e nagylelkű angol barátunknak nem a politikájáról, hanem csak a — nevééről. Egy tiszteletreméltó barátunk levelet intéz hozzám, melyben arra kér, tanítsam ki a magyar közönséget arra, hogy miképen kell kimondani a Rothermere nevet. Mert bizony azt sokféleképen ejtik, s e nemesszivü emberrel szemben, mondja levélíróm, legelembib kötelességünk, hogy nevét a tisztelet, hála és szeretet közepette helyesen is ejtsük ki. Azt mondja még tisztelt levélíróm, hogy az angol nyelv szabályaival nem mindnyájan vagyunk tisztában s ahányan kimondjuk, annyiféleképen hangzik Rothermere lord neve.

A felvetett kérdés nekem különösebben kedves és érdekes. Mert én egész újságírói pályámon keresztül, ami pedig *hatvan* esztendő t jelent, *hadat viseltem és küzdöttem az idegen szók és nevek fonetikus írásáért*. Én azonban nem úgy állítottam fel a kérdést, hogy illik tudnunk, hogyan ejtsük ki az idegen nevet, akár tartozunk neki hálával, akár nem. Az én beállításom ez: mi fontosabb, az-e, hogy tudja a magyar ember, hogy miképen írják le az idegen nevet, vagy az, hogy tudjuk, *minek hívják azt az embert*, aki alkalmilag érdeklődésünk tárgya. Mert a mi nagyszerű angol barátunkat nem Rot-her-me-re-nek hívják. *Annak csak írják*. És ha valaki ezen a néven szólítaná meg, maga sem tudná a lord, hogy órála van a szó.

A francia és az angol emberre ez a nehézség fenn nem áll. Angol és francia ember az idegen nevet rendesen leírja (ha el nem hibázza) az idegen nyelv helyesírása szerint, de kiejteni a saját betűrendszere hangzása szerint ejti ki. Teszem azt, az angolok írták le először Kínát így China, és úgy ejtették, hogy *Csejne*; a franciák átvették, de úgy ejtették, hogy Sin (Chinois); átvették a németek és úgy olvasták, hogy China, átvettük mi a némettől és nálunk lett belőle Kina. Hogyan ejtik ki a kinézerek, azt máig sem tudom, mert minden nemzetnél már ez az átvett forma úgy begyökerezett, hogy rajta változtatni nem lehet. Megesik, hogy a francia forma a legmegfelelőbb és Azsia töméntelen sárga népe a *sin* szóra hallgat.

Mikor Munkácsy nagy képét festette a honfoglalásról, engemet kiszólitott magához Párizsba, sőt egyszer ebédet is adott a tiszteletemre, amelyen piktorok, muzsikusok, újságírók és hercegek voltak a vendégei. De a díszes társaságban csak én magam voltam, aki a házigazdát Munkácsynak mondtam. Azonban én se győztem a második fogáson túl. Onnantól kezdve én is, mint a többiek valamennyien, csak *Mönkakszynak* mondtam. Ha farkasok közé keveredik az ember, velük kell üvölni, különben felfalnak bennünket. Azt mondta nekem egyszer egy francia ember: azért nehéz az önök nyelve, mert mindent másképen ejtenek ki, mint ahogy leírják. Mikor pedig ezen az állításon megütköztem, így bizonyított: kérem, magok leírják azt, hogy *Kosszü* és úgy ejtik ki, hogy — *Kossuth*. Ez ellen pedig nincsen argumentum. A franciának oly sérthetetlen, oly szuverén a maga nyelve, hogy minden törvénye szent és egyedül uralkodó. Egy francia újságíró barátom, akivel együtt jártam Londonban, az angol shilling-et is slej-nek olvasta.

Mi nem vagyunk ilyen kedvező helyzetben. Sőt az önérzetnek és gyönyörű nyelvünk megbecsülésének is olyan alanti fokán állunk, hogy egymást is kinevetjük, ha hibásan és tökéletlenül ejtünk ki valamely idegen nevet. Az angol ember Deák-ot Diknek olvassa,

AZ ORSZÁG HÁLAKÖTETEL.

a francia Jókait Zsokénak, sőt egy francia újságíró valamikor azt tudakolta tőlem, hogyan juthatna be Ézsdüssz miniszterhez s nekem csak nehezen sikerült megfejtenem, hogy néhai Hegedűs Sándor kereskedelmi miniszter érdekelte őt. Mi pedig a híres Erzsébet-köruti kávéházat egyikünk Nyujorknak, másikunk Nüjorknak mondjuk, a becsületes magyar tudatlanság pedig kivágja, hogy Nevjork. Rothermere lord neve is legalább négy-öt formában van forgalomban. Melyik az igazi?

Erre a kérdésre nem könnyű a válasz. Elsőbben is, mert az angol nyelv kiejtése kissé komplikált és éppen nem egységes. Talán nem lehet dialektusnak mondani a sok változatot, de bizonyos, hogy igen nagy az önkény szerepe benne. Hihetetlen változatosság és árnyéklát van magánhangzóinak a kiejtésében. És hihetetlen falánksággal harapdálják meg és nyelik el a szótagokat. Ki gondolná — kivált magyar ember —, hogy ezt a szót brongham, ami egy hintófajta, úgy ejtik ki, hogy brúm. Nekünk ehhez négy betű elég. Az angolnak éppen mégegyszerannyi kell. A mi nagy építőmesterünk, Ybl Londonban járt és társaságba menvén, átadta névjegyét az inasnak, aki így jelentette be: Mr. Eibl. Erre csináltatott névjegyet, amelyre ezt íratta: Mr. *Eibl*. Most már az inas így jelentette be: Mr. *Ebi* Erre Ybl ezt nyomatta a névjegyére s az inas is végre jelenti: Mr. *Ibi*.

Egyszóval, az angol helyesírás és kiejtés titkai kitanulhatatlanok és jaj annak, aki szemével könyvből és nem fülével hallásból tanulja meg az angol nyelvet. Egy somogyi plébános barátom járt így. Folyékonyan beszélt úgy, ahogy a könyvben írva látta, de az angolok sem őt nem értették meg, sem ő nem tudta az ő beszédüket megérteni.

De ha már az angol nyelv helyesírása és helyes kiejtése ilyen nehézségekkel jár> súlyosan komplikálódik a dolog az angol vezetéknevekkel. Mert a közönséges nyelv kiejtését csak bajosan, de kiejtési szabályait (kivételeivel együtt) valahogy meg lehet tanulni. A nevek kiejtése azonban jóformán csupa kivétel és szabálytalanság. A neveket úgyszólván külön kell megtanulni. És ha megtanultad (és pláne le akarod fonetikusán írni), csak megközelítő, körülbelül való hangképet kapsz. Mert a magánhangzók gazdag árnyéklatokkal ejtődnek és példának okáért maga a *lord* is nem az, aminek mi olvassuk, hanem inkább *lard*, de voltaképen sem nem o, sem nem a, hanem valami a kettő között. Ami pedig a Rothermere nevet illeti, azt szorgos utánjárás után mondhatom, az angolok és maga a tulajdonosa úgy ejti ki, hogy *Razzmír*. Közép a-val az első és hosszú f-vel a végső szótagban. De úgy is mondják, hogy *Radmír*. A *th* t. i. angolban egyszer *dsz*, egyszer *d*, néha csak *sz*.

Aki tehát akár *Radmírt*, akár *Razzmírt* mond az tudja, hogy a mi nemes, okos és nagylelkű angol barátunkat minek hívják. Azt, hogy minek írják, ezekben a napokban bőven megtanulhattuk. De akármint ejti is a magyar, s akármely formában él is az ajkán, tökéletesen vagy tökéletlenül, de ez a név bele van vésvé minden magyar szívbe és tiszteletünk, szeretetünk, hálánk az övé. övé olthatatlanul. És én boldognak mondom Razzmír lardot mert nagy eset az, hogy egyes ember a maga önzetlen cselekedetével egy egész nemzetnek a szorongatás és balsors idején ilyen nagy, lélekemelő, történelmi jelentőségű szolgálatot tudjon tenni.

A REVÍZIÓS GONDOLAT

1919–1927.

Írta: BALLA ANTAL.

Európa a westphaliai békekötés óta minden új évszázadban átélt egy-egy világháborút, melyet békekongresszus és az államok egymáshoz való viszonyának új elrendezése követett. Mindegyik békekongresszus megváltoztatta többé-kevésbé Európa térképét: az utrechti béke után (1714) legyengült Franciaország, megerősödött Ausztria, megnövekedett az angol birodalom; a bécsi kongresszus után (1815) helyreállt egy időre a Napóleon által megzavart európai államrend. A legyőzöttekkel megfizettették a háború költségeit, de a feudális időszak felelőtlen uralkodói és diplomatái mindig arra törekedtek, hogy kialakuljon a versengő hatalmak között egy bizonyos egyensúly, és hogy kiküszöbölve a lehetőség szerint az ütköző pontokat, biztosítsák a békét mennél huzamosabb időre. Ezért a legyőzöttek, mint a győzőkkel egyenrangú felek ültek le az asztalhoz; sokáig alkudoztak, s a békemű rendszerint úgy született meg, hogy a győzők túlzott követeléseiből engedtek. Így csináltak békét az arisztokratikus korban a felelőtlen uralkodók diplomatái.

A demokratikus XX. században a győzőknek a legyőzöttek iránt mindenkor tanúsított lojalitása teljesen eltűnt. A legyőzötteket megidézték Párizsba mint valami középkori vész-törvényszék elé, és kezükbe nyomták az ítéletet. Nem túlzás, ha azt mondjuk, hogy a demokratikus korszakban a népek vezetőiben a tömegek alantas, bosszúálló ösztönei inkarnálódtak. Mennyire lázbeteg lelkiállapotban fogantak meg a békeszerződések, kitűnik akkor, ha a szövetséges és társult hatalmaknak a háború alatt hangoztatott hadicéljait összehasonlítjuk azzal, amivé ezek a hadicélok eltorzulnak a béketárgyalások folyamán.

Az entente-hatalmak hadicéljai egészen a világháború befejezéséig a nagy általánosságok körében mozognak: lehetetlenné tenni a jövő háborúját, jóvátenni azt a bűnt, amit Franciaországgal elkövettek az 1871-iki frankfurti békekötéskor, felszabadítani Lengyelországot, a Habsburg-monarchia területén élő népeknek pedig biztosítani szabad fejlődésüket. Sohasem volt arról szó, legalább komoly, felelős állásban levő államférfiak sohasem hangoztatták, hogy széjjel kell darabolni Ausztriát és Magyarországot. Wilson elnök 1918-ban, október elején, amikor a központi hatalmak békeközvetítőnek felkérték, a tizennégy pontban felelt. Ebben a tizennégy pontban benne van többek között Oroszország elfoglalt részeinek rögtöni kiürítése, Belgium helyreállítása, Elzász-Lotharingia visszaadása Franciaországnak. A tizedik pont kimondja, hogy Ausztria-Magyarország népeinek az autonóm fejlődés alapján kell biztosítani jövőjüket. Ezeket a feltételeket a szövetséges és társult hatalmak politikusai, miután Wilson elnökkel a békeajánlás fölött tárgyalásokba bocsátkoztak, október végén hivatalosan is magukévá tették. *) Franciaország követelt még kártalanítást, Anglia pedig kifogásolta a tengerek szabadságára vonatkozó követelést. A csehek, a románok és a szerbek azonban elégedetlenkedtek a békefeltételekkel. Látva a monarchia közelgő összeomlását az autonómia nem elégítette ki őket többé; Masaryk és Benes kijelentették, hogy ők önálló és megnagyobbodott Csehországot akarnak.

Tehát sem Ausztria, sem Magyarország szétdarabolása nem tartozott a szövetséges- és társult hatalmak hadicéljai közé. De miután maga Károly király is elismerte a népek önrendelkezési jogát, a tizenegy nemzetiségből álló Ausztria egyszerűen felbomlott, Magyarországból pedig az éhes szomszédok annyit ragadtak el, hogy a békeszerződések számára fajt a complit teremtsenek, amennyit csak akartak. Ha ismerjük a párisi béketárgyalások lefolyását, és az összeomlás eseményeit, a leghatározottabban megállapíthatjuk, hogy Ausztria, de főképpen Magyarország szétdarabolása nem előre elgondolt tervek szerint ment végbe.

Wilson elnök megírja emlékirataiban, hogy milyen zűrzavar uralkodott a béketár-

1) L. E. *Bourgeois*, Manuel historique de Politique étrangère. Paris 1925. IV. 699.

gyalásokon. Az elnök mindjárt kezdetben csalódott. Kétségbeesve látta, hogy nagyszerű tervei, csöndes dolgozószobájában elgondolt utópiái, amelyekkel a világ népeit boldogítani akarta, hogyan mentek füstbe egymásután. Hiszen a béketárgyalások sokszor közelálltak ahhoz, hogy dugába dőljenek. Amint a tárgyalások megkezdődtek, nem volt többé szó sem igazságról, sem valódi békéről; minden csoport, minden újdonsült náció, akik a szövetséges hatalmakat a négyesztendős háború folyamán csak valamelyest is támogatták, jogokat, kiváltságokat, új területeket, természeti kincseket követeltek. Miután a mérsékelt, de gyámoltalan Wilsont mindjárt kezdetben letörték, Lloyd George pedig, aki Középeurópa új rendezését nem helyeselte, Clemenceauval és Poincaréval szemben semmiféle energiát nem mutatott, létrejöhetett a trianoni és a többi békeszerződés.¹⁾

A revízió gondolata Angolországban.

Angolorzágnak Magyarország iránt táplált szimpátiái évszázadosak; a lelki kapcsolatok Angolország és Magyarország között egész Bethlen Gábor koráig nyúlnak vissza, amikor a kis Erdély volt a vallásszabadság keleti védőbástyája. 1848-ban és 49-ben a Cobden-féle és Brigcht-féln liberális csoport népgyűléseket és tüntetéseket rendezett Magyarország mellett való beavatkozást, de Palmerston megmentette Kossuthot és emigrált társait Ausztria és Oroszország dühétől.

Ezek a hagyományos angol szimpátiák most felujultak. Lloyd George és az angol delegáció már a béketárgyalások folyamán nem értettek egyet a Clemenceau- és a Poincaré-féle békeművel. Lloyd George azóta elhangzott nyilatkozataiból kitűnik, hogy ő az egész párisi béketákolmányt nem vette túlságosan komolyan, azt hitte, hogy egy vagy két esztendő leforgása alatt egy alapos revízióra úgyszor kerül s akkor jóváteszik az igazságtalanságokat. Az első támadás a békeművet épen angol részről érte. Keynes professzor még a béketárgyalások befejezése előtt könyvet írt, amelyben fényes okfejtéssel kimutatta, hogy a békeszerződések gazdasági nyomorúságba döntik Európát és elvetik a jövő háború csiráját. Keynes könyvének megjelenése óta Angolországban igen sok nyilatkozat hangzott el a békeszerződések, de főleg a trianoni békeszerződés ellen. A rokonszenvnek, a velünk együttérzésnek, Angolország számtalan jelét adta. A Magyarország iránt való jóindulatnak kétségtelen bizonyítéka volt az is, hogy Angolország segítette annakidején a magyar kormányt a szanalási művében, Angolországban jegyezték a népszövetségi kölcsön túlnyomó részét s az angol bank protektorátusa alá került a magyar jegybank.

A rokonszenvnek a nemzetek egymáshoz való viszonyában rendkívül nagy értéke van, habár magában korántsem minden. Angolország barátsága megbecsülhetetlen értékű Magyarország jövője szempontjából, de Angolországot és vezető politikusait a barátságos érzelmeken kívül reálpolitikai megfontolások indították arra, hogy a trianoni békeszerződés ellen felemeljék szavukat. Ezeket a reálpolitikai megfontolásokat nem ismerjük, mert az angol kormány jövőbevigó terveit csak beavatottak tudják, de viszont kétségtelen, hogy fontos, nagy érdekek is követelik a trianoni szerződés revízióját.

Anglia nagyipari ország és ma Európa bankárja; a háború után Anglia vette át Franciaország egykori szerepét. Egy nagyipari, amelletttőkés országnak létérdeke kapcsolódik ahhoz, hogy Európában béke és rend legyen. Ha állandóan új háború réme fenyeget, egy kint elhelyezhető feleslegekkel rendelkező ország stagnálásra van kárhozhatóva. Kétségkívül szerepe van annak a megfontolásnak is, hogy egy új háború után Európa elbelsevizálódna. A bolsevista agitáció elsősorban Angolország ellen irányul, amely még ma a leghatalmasabb polgári demokrácia. Angolorzágnak ezenkívül életbevágó érdeke, hogy itt középeurópában, a Duna medencéjében, egy tartós és szolid alakulat kiképződjék. A hatalmas Németország

¹⁾ L. Baker, Woodrow Wilson and World Settlement; R. Lansing. The Peace Negotiations, New-York 1920; Tardieu, La Paix. Paris 1921.

ha egykor talpra áll, a kis züllött, középeurópai országokat egymásután elnyeli s ha ezeket magához kapcsolta, ismét veszedelemben forog Anglia indiai útja. A Berlin—Bagdad koncepció ismét ott kísért a német hatalmi politika vezetőinek jövődöbéli tervei között. Ezek a megfontolások indíthatják az angol politikai köröket arra, hogy a trianoni békeszerződés revízióját követeljék.

Mint már említettük, a Páris körüli békeszerződéseket az első nagy támadás Angolországból érte, még a béketárgyalások folyamán. *Keynes* professzor, a békedelegáció angol gazdasági szakértője, 1922-ben „Revision of the treaty“ című munkájában kimutatta, hogy a békeszerződéseknek csak a területváltoztatásokra és a legyőzöttek leszerelésére vonatkozó rendelkezéseit hajtották végre, Európa válságos gazdasági helyzete azonban addig nem változhat, amíg a versaillesi béke revízió alá nem kerül. A békeszerződések ellen nyilatkozott azóta kiváló angol politikusoknak egész sora. A trianoni szerződés felsőházi tárgyalása alkalmával *Newton* lord és *Viscount Bryce* emeltek szót Magyarország mellett s mutattak rá a trianoni szerződés égbekiáltó igazságtalanságaira. De a békeszerződések ellen nyilatkoztak azóta *Sydenham* lord, *Snowden* volt pénzügyminiszter, *Macdonald* volt munkáspárti miniszterelnök, *Henderson* volt miniszter, *Oxford* lord, (*Asquith*) volt miniszterelnök, liberális pártvezér, *Lloyd George*, sőt *Chamberlain* és *Baldwin* is.

Sydenham lord, az angol felsőházban 1925 márciusában a következőket mondotta:

— Az államférfiak feladata a ható erők megismerése és az emberiség javára történő felhasználása. Európa jelenlegi labilitásának az a főoka, hogy 1919-ben Versaillesben az államférfim bölcsesség teljesen hiányzott. Példátlan ostobaság volt olyan új államokat teremteni, amelyek gazdaságilag nem függetlenek és ezért Magyarország és Ausztria a két legfőbb áldozat. Régebben igen bölcsen az a mondás járta, hogy ha az osztrák magyar monarchia nem volna, meg kellene teremteni. Versaillesben előttem ismeretlen okokból úgy látszik az volt a harci jelszó; delenda Austria-Hungaria. Európa ujjaalakítói destruktív feladatukkal annyira el voltak foglalva, hogy szent buzgalmukban egészen megfeledkeztek kellő gazdasági területek megalkotásáról, ahol a szükséges kereskedelmi forgalmat szabadon le lehet bonyolítani. Csonka-Magyarország számára úgy, ahogyan ennek az új Európának megalkotói Versaillesben meghagyták, ez a bűnös mulasztás rettenetes akadály a gazdasági gyógyulás szempontjából. Magyarország gazdasági helyzete ma, amikor minden oldalon tarifális falak veszik körül, különösen súlyos lehet. Az országot egyszerűen kényre-kegyelemre kiszolgáltatták szomszédainak. Mint hallom, *Apponyi Albert* gróf Trianonban a szomszéd államokkal való szabadkereskedlem érdekében szólalt fel, bizonyos gazdasági kártalanításképpen, Magyarország feldarabolásáért.

— A másik súlyos teher, amit Magyarországra hárították, az a kérlelhetetlen megszorítás, hogy hadereje csak önkéntes zsoldosokból állhat. Az eredmény: óriási hadügyi költségvetés, anélkül, hogy az ország megfelelő védelmet találhatna mesterségesen szított forradalmak ellen. A versaillesi tanácsnak tisztán fel kellett volna ismernie a bolsevizmus veszedelmét. Ma ez a legnagyobb veszedelem, amely az európai művelődés aláaknázásán dolgozik, amint nemrég Moszkvában minden kétértelműséget kizáróan ki is jelentették. Magyarország maga borzalmas tapasztalatra tett szert, amelyet egyhamar nem fog elfelejteni. Észtország csak nemrég menekült meg a Moszkvából irányított bolsevista forradalom veszedelmétől. Bulgáriának több effajta merénylettel kellett megküzdenie és a békeszerződés őt is ép úgy, mint Magyarországot, megakadályozza abban, hogy olcsó és megbízható sereget tartson a belső rend védelmére.

— Az egyetlen új csoport, amely 1919 óta feltűnt, az állig felfegyverkezett kisántánt. Ez a csoport tulajdonképeni célját csak 1921-ben árulta el, amikor Magyarország belső ügyeibe való beavatkozással fenyegetődött és Magyarország bizonyos elvitathatatlan jogait akarta kétségessé tenni. Nem tudom, vajjon e terv háttérében nem húzódnak-e meg bizonyos szláv álmok, cseh vezetés alatt álló valamilyen kombinációk, alig hiszem azonban, hogy ezek az álmok valóra válhatnak.

Igen nagy jelentőségű az angol államférfiak nyilatkozatai közül Oxford lordjáé, aki 1925. júliusában a lordok házában többek között a következőket mondotta:

— Fontos annak megállapítása, mi az álláspontunk nekünk és a békeszerződést aláíró többi hatalomnak, a szerződések revíziója tekintetében. Azok a diplomata, akiknek munkája a párisi békeszerződéseket létrehozta, nem voltak olyan ostobák, hogy azt higgyék, hogy ők egy, ha nem is örökké, de legalább hosszú ideig tartó mű megalkotói. Elsősorban is elfogadták a nemzetek szövetsége paktumának 19. cikkelyét, amely fölhatalmazza a nemzetek szövetsége közgyűlését, hogy a szerződések bizonyos nem alkalmazható rendelkezéseinek újabb megfontolására tegyen javaslatot. A kifejezések kétségtelenül nem szerencsések, abban a tekintetben azonban nincs kétség, hogy ezalatt a békeszerződéseket értették; amellett rendelkezésünkre állt Clemenceau kísérőlevele, amellyel a német békedelegációnak a békefeltételeket átadták. Ez a levél egyebek között kijelenti, hogy a békeszerződés olyan szervezetet állít föl, amelynek segítségével még az 1919. évi új rendezést is, időről-időre a változott viszonyokhoz mérten módosítani lehet.

Smuts tábornok, a délafrikai Egyesült Államok miniszterelnöke, a *Daily News* hasábjain 1925 júliusában a bizottsági szerződésekkel kapcsolatban a következőképp nyilatkozik:

A tervezett paktum, ép úgy mint előfutárja, a genfi jegyzőkönyv, alkalmas arra, hogy a békeszerződések által szabályozott viszonyokat mérevekké, és változhatatlanokká tegye. A békés megváltoztatás lehetősége lehetetlenné válik és Európa a biztonságnak és szolidaritásnak csalárd érzésétől vezetettve, pusztulásnak indul. A nemzetek szövetsége statútumai módot adnak a a jövődő változtatásokra. Ezt az ajtót nem szabad becsukni. Emberi számítás szerint Középeurópa jelenlegi fejlődése veszélyek felé halad és azok akik e megegyezés mögé sáncolják magukat, veszedelmes felelősséget vesznek magukra. A paktum az angol birodalom történetének végzetes fordulópontja lehet. Azok az angol államférfiak, akik hívei az új szent-szövetségnek, egykor talán még arra a belátásra jutnak, hogy nemcsak az új Európának békés erőforrásaitól szakadtak el, hanem az angol birodalom szívéét is elrabolták.

Snowden, Angolország volt munkáspárti pénzügyminisztere, az angol béketársaság 1925-iki közgyűlésén határozati javaslatot terjesztett elő arról, hogy el kell vetni mindem paktumot vagy egyezményt, amely Angolországot és gyarmatait a jelenlegi európai határok fenntartására vagy ezek érdekében való intervencióra kötelezi. *Snowden* kifejti, hogy a világpolitika mostani helyzete mindenkit a legkínosabb csalódással tölt el. A világ megint ott tart, ahol 1913-ban tartott, másszóval, a helyzet ma veszedelmesebb és fenyegetőbb, mint akkor volt. Ha Európa népei a béke és biztonság garanciáját jegyzőkönyvekben és paktumokban keresik, homokra építenek. *Nem lehet az európai békét biztosítani, amíg ezek a paktumok és jegyzőkönyvek csupán az igazságtalan békeszerződések fenntartását célozzák.*

Az angol munkáspárt már a béketárgyalások alatt sem lelkesedett *Clemenceau* és *Poincaré* művei iránt. *Macdonald* volt miniszterelnök, a munkáspárt liverpooli értekezletén 1925. szeptemberében hangsúlyozta, hogyha a munkáspárt ismét kormányra kerül, módosítania kell a versaillesi békeszerződést. Ez a szerződés — mondotta *Macdonald* — borzalmas szabályozást tartalmaz. Olyan béke ez, amely kihatásaiban csaknem olyan rossz, mint a aminő a háború volt.

Henderson szintén munkáspárti angol miniszter, 1924 februárjában egy beszédében a következőket mondotta:

— A szövetséges államférfiaknak, kik országaikat Párisban képviselték, nem sikerült egy igazságos és tartós békét létesíteni; a versaillesi szerződés határozmányai valósággal megcsúfolásai a történelemnek. A kormánynak az a feladata, hogy valódi békét létesítsen.

A békeszerződések ellen nyilatkoztak *Baldwin* és *Chamberlain* is, a brit birodalom két felelős állásban lévő államférfia. *Baldwin* egy alkalommal kijelentette, hogy a béke a versaillesi szerződés aláírásának napján szűnt meg. *Chamberlain* a Birminghamban tartott gyűlésen a locarnoi szerződéssel kapcsolatban kijelentette a következőket:

— *Lehetséges, hogy bizonyos idő múlva beáll a békeszerződések módosításának, s az*

egységokmány 19. paragrafusának szükségessége. Hat évvel a békeszerződésnek aláírása után Európában nem a béke, hanem a háborútól való félelem uralkodik.

Amerikai publicisták és nagytekintélyű államférfiak több ízben nyilatkoztak igen határozottan a békeszerződések ellen. Róbert *Lansing*, az Egyesült Államok államtitkára, Wilson egyik munkatársa, azt mondta a békeszerződésekről, hogy azok *nem a tartós békét hozzák, mert az egoizmus homokzátványán épültek.* A békefeltételek kemények, megalázók és sok közülük nem teljesíthető. Angol államférfiakkal folytattam megbeszélést — mondta *Lansing* — s az egybehangzó vélemény az, hogy a szerződések cselszövények, rablási vágy eredményei, értelmetlenek és keresztülvihetetlenek.

William Bullitt, az amerikai delegáció egyik tagja, azt írta *Wilson*nak, hogy a tartós békére irányuló törekvések a béketárgyalások alatt megsemmisültek. Az amerikai kormány hozzájárult ahhoz, hogy a szenvedő népek újabb elnyomatásnak és szétdarabolásnak tészenek ki, mert a béketárgyalásoknak Tirolt, Magyarországot, Keletporoszországot, Danzigot és a Saar területet érintő igazságtalan határozatai és a tengerek szabadsága elvének feladása újabb nemzetközi konfliktusokat fognak előidézni. Az Egyesült Államok kormányának kötelessége megtagadni az igazságtalan szerződések aláírását.

Franciaország és a békerevizió.

Az 1919-iki és 20-iki Párizs körüli békéket méltán nevezték el francia békének. Az összes békeszerződések *Clemenceau*nak és *Poincaré*nak nevéhez kapcsolódnak, akik az összeomlás után megtagadták a *Wilson*-féle azelőtt egy hónappal elfogadott békepontokat és teljes egészükben magukévá tették a szlávok hadicéljait, *Masaryk* cseh köztársasági elnök emlékirataiból látjuk, hogy a béketárgyalásokon a közép-európai kérdésben voltakép ők diktáltak; miután *Lloyd Georges* és *Wilson*, a két győztes angolszász nagyhatalom reprezentánsai háttérbe szorultak *Poincaré* és *Clemenceau* keresztül megvalósult *Masaryk* és *Benes* békeje. A francia béke azon a hamis föltevésen alapult, hogy az Osztrák-magyar monarchia szétdarabolása után a hegemoniát Középeurópában a szlávoknak kell juttatni, mert az esetleg újból megerősödő Németország ellen ezek nyújtsanak Franciaországnak oltalmat. *Masaryk* és *Benes* elhitték Franciaország akkori hatalmasaival, hogy ők Franciaországnak halálíg kitartó hű szövetségesei, és a franciák behódoltak ennek az illúzióknak. Hogy mennyire csalás volt a cseh ígélet, ez kitűnt akkor, amikor Csehországnak támogatnia kellett Franciaországot a lengyeleket végpusztulással fenyegető orosz támadás ellen. (1920.)

Annak a föltevésnek, hogy Franciaország Németország ellen csak a szláv Középeurópára számíthat, csak akkor volna racionális alapja, ha Középeuróba homogén szláv lakosságú volna. De nem az, mert épen a centrumban, ami politikai és stratégiai szempontból a legfontosabb, magyarok laknak, a Magyarországot körülövező utódállamok pedig szintén poliglott nemzetiségűek. A másik súlyos tévedés az, hogy Csehország hű szövetségese lesz Franciaországnak. A kis Csehország, amely a szlávok között a vezető pozíciót vindikálja magának, csak öncélt ismer politikában: biztosítani önmagát, biztosítani a saját vezető pozícióját. Csehország az esztelen ábrándok, a legtulzottabb, legszertelenebb hatalmi téboly hazája. A béketárgyalások alatt a csehek szerették volna kitolni a cseh határt egészen Berlin alá, délfelé le a Balatonig, északkelet felé szerettek volna elszedni még Lengyelországtól nagy területeket. A tótokat becsapták; a *Pittsburgi* egyezmény 2. pontjában saját adminisztrációt, parlamentet, és a szlovák nyelv hivatalos használatát engedték nekik, de az ígéletből nem tartottak meg egy betűt sem. Ugyanígy becsapja Csehország francia szövetségését is, ha érdekei kívánják. Ha például Németország és Franciaország között kitör valami konfliktus a jövőben, Csehország habozás nélkül fog csatlakozni Németországhoz. Ma is Oroszország titkos szövetségese, annak dacára, hogy épen napjainkban élesedett ki újból az orosz-francia ellentét.

Franciaországban régi politikai dogma volt, hogy az Osztrák-magyar monarchiára, Közép-Európának erre a természetes jegecesedési pontjára olyan nagy szükség van,

hogya nem léteznék, ki kellene találni. A cseh, a román és a szerb sajtópropaganda évekig tartó hosszú szívós munkával győzte csak meg Franciaországnak bizonyos politikai köreit arról, hogy az Osztrák-magyar monarchiát francia érdek szétdarabolni. Ha a béketárgyalásokon nem Clemenceaué a döntő szó, hanem mondjuk Briandé, aligha jött volna létre a trianoni szerződés. Clemenceaunak Benes a „Détruisez Autriche-Hongrie“ című munkája volt a politikai kátéja. De már a bosszú és a megtorlás napjaiban is akadtak józan és tisztánlátó francia politikusok, akik Ausztria és Magyarország szétmarcangolását végzetes politikai tévedésnek minősítették.

Kiváló vezető francia politikusok és politikai írók mondtak azóta lesújtó véleményt a békeszerződésekről. *F. Jean-Desthieux*, jónévű francia publicista a „*La Paix n'est pas faite. La Petite Entente*“ című, 1922-ben megjelent könyvében rámutat a kis-entente hazugságaira. A csehek — írja Jean-Desthieux — elhitték a franciákkal, hogy ők használható szövetségesek. A békeszerződés francia készítői a német birodalmat körül akarták venni újdonsült kis államokkal, amelyek Franciaország szövetségesei s azt gondolták, hogy ezek között az új államok között Csehország hatalmas erőt reprezentál, ami a legnagyobb csalódás. Az új Csehország tizennégy millió lakosából közel nyolcmillió más nemzetiségű és csak hatmillió a valódi cseh. Az országot erőszakos központosítással tartják össze, tehát Csehország belsőleg annyira gyenge, hogy mint Franciaország szövetségese soha sem fog számítani a jövőben. Jean Desthieux ugyanebben a munkájában a békeszerződésről még a következőket mondja:

— A békeszerződés három-négy rosszakaratú, nagyravágyó és lelkiismeretlen ember műve s ennek következménye Európa felbomlása lett. Ezeréves országok: Ausztria és Magyarország romjain épült fel a kis-entente, amely a monarchia minden hibáját örökölte, a régi előnyök nélkül. Magyarországot durván büntették meg olyan népek javára, akiknek nincs sem történetük, sem bátorságuk, sem lelkük, sem becsületük, sem szótartásuk. Csehország megbízhatatlan szövetségese bizonyult az orosz-lengyel kérdésben. Az orosz-lengyel háború idején semleges maradt, sőt kedvezett az oroszoknak. A magyarok ugyanakkor felajánlották segítségüket a lengyeleknek, de a csehek nem engedték át őket a tót és rutén földön. A párisi békék alkotásai tarthatatlanok, csak ideiglenesek és revízió alá kell őket venni.

A békeszerződések ellen nyilatkozott *Anatole Francé*, a nagy francia író is. „A legnagyobb tévedés az a béke — mondta — amelyet a legyőzött ellenségre rákényszerítettek. Ez a tévedés lakhatatlan területté fogja átváltoztatni egész Európát. Ausztra Magyarország feldarabolása kész örökség. Európa közepét balkanizálni annyit jelent, mint új háború magvát szórni el.“

1923-ban a francia képviselők között egy magyarbarát csoport alakult, amelynek *Charles Tisseyre*, egy neves francia publicista volt a vezére. Tisseyre ugyanebben az esztendőben nálunk járt és tapasztalatainak eredményéről könyvet írt ezen a címen: *Une erreur diplomatique — La Hongrie mutilée*. — Egy diplomáciai tévedés. — A megcsonkított Magyarország. Könyvében kifejti, hogy a területcsonkítás erőszakos és igazságtalan volt, húszmillió magyar állampolgárból nyolcmilliót hagytak meg és szintizta magyar városokat ajándékoztak oda az új országoknak.

— A francia rosszakarat — írja Tisseyre — a németek karjaiba kergeti a magyarokat. Az ezeréves politikai egységből csináltak három újat, amelyek még vegyesebb nemzetiségűek. Egészséges gazdasági egységből csináltak betegeket. Magyarország határait ezer év óta a Kárpátok alkották. Ezt ők valahányszor elvesztették, mindannyiszor visszafoglalták. Most is előbb-utóbb meg fogják ezt kísérelni. Vízrajzi helyzetük kényszeríti rá, mert az Alföld ki van téve az áradásoknak... Háborút fognak indítani az elvesztett területek visszafoglalására. Azt mondják, hogy Trianon a magyarok számára négy Elzász-Lotharingiát teremtett... Azt hiszik, hogy Németország Franciaországot tíz év alatt darabokra töri. Anglia a béke ratifikálása alkalmával a magyarok mellett nyilatkozott. Franciaországot okolják minden szerencsétlenségükért. Az a politika, melyet Franciaország követ, katasztrófára fog vezetni. Közép-Európát feldaraboltuk, Magyarország gazdasági egységét szétromboltuk, béke helyett új tűzfészket

csináltunk. Elidegenítettük Magyarországot, ahol annyi barátunk van, belekergettük Németország karjaiba, pedig a küzdelem a németekkel még nem ért véget. Nekünk barátokat, rokonszenvet kellene szereznünk a mérkőzés idejére. Vissza kellene állítani azt az állapotot, melyet a trianoni béke elrontott.

Charles Tisseyre 1925-ben is nyilatkozott a békerevizióról s igen nyomatékosan hangsúlyozta, hogy a békeszerződések revíziójának itt az ideje. Olyan virágzó nagy kultumépet, mint a magyar, tönkretenni és megalázni az egész művelt emberiség ellen elkövetett bűn. Ez így nem maradhat. Magyarország a mai határai között életképtelen. A békék revíziója még nincs itt, de útban van. Egyre azonban már megérett az idő: Magyarországnak megadni azt, amit a béketárgyalásokon kért... Ideje, hogy a francia kormány és parlament elhagyja azt a veszedelmes utat, amelyen eddig járt. A rossz béke következménye lett, hogy az általános leromlás, a lappangó háború, a civilizáció süllyedése, nem üres szavak többé, hanem szomorú valóság.

Jules Romains, a nagynevű francia drámaíró az *Illustration* című lapban vezető helyen írt igen szép, meleghangú tanulmányt Magyarország mellett. A tisztánlátható, érdektelen, tárgyilagos ember elfogulatlanságával rajzolja meg a trianoni Magyarország lelkiállapotát. Hosszabb időt töltött Budapesten, ahol saját személyével győződött meg arról, hogy velünk milyen igazságtalanság történt, látta, hogy a megcsonkított Magyarország ma is az európai civilizáció keleti védőbástyája és tőlünk délre és keletre a Balkán kezdődik.

A csapásokat, melyek Magyarországot legújabbán érték — írja Jules Romains — rosszul ismerjük és keveset törődünk velük. Én ezt megállapítottam hazatérésem után. Egy intelligens ember, aki tudta, hogy honnan érkeztem meg, így szolt hozzám: ők (magyarok) elvesztették ugyebár régi területüknek jó negyedrészt? Ez a „jó negyedrészt“ a valóságban több az előbbi terület kétharmadánál. Valljuk be, hogy közülünk azok, akik legkevésbé ismerik Magyarországot, nem vették volna a lelkükre, hogy ilyen mértékű szétdarabolást kívánjanak, nem ismerték volna el nagy részben a határozmányokat és békepontokat s nem vettek volna részt abban a bizottságban, amely ezt a feladatot vállalta.

A Magyarországon uralkodó közhangulatról Jules Romains ezeket írja:

— A háború után Európa országainak nagy részét bejártam. Az egyetlen ország, ahol mélységes, a kétségbeeséshez közel járó elkeseredést találtam, az Magyarország. A többi országok is a leggyőzöttek közé számítódnak és átestek megcsonkításokon, amit igazságtalannak vagy túlzottnak ítélnék. .. De mindenütt optimizmus, életkedv uralkodik, azonkívül hit az új politikai sikerekben, egyébként a gondatlanság, a kételkedés mérséklék az elkeseredést, vagy legalább is másodrangúvá teszik, vagy csökkentik annyira, hogy inkább szóbeli, mint valóság, vagy gondolat inkább, mint értelem. Magyarországot azonban a szerencsétlenség teljesen lefoglalja. A harag hullámai, a fixa ideáik csaponganak. És ez itt nem gondolat, hanem tett.

— Igen nehéz a magyarok szemrehányásainak ellentmondani és megtagadni tőlük a rokonszenvet és megbecsülést. Én nem hiszem azt, hogy ez a nép megbocsáthatatlan bűnököt követett volna el. Magyarország meg van győződve arról, hogy az ősrégi európai civilizációnak részese és üldöztetve a Kelet által, ahonnét származik, védekezett fegyverrel és megvetéssel. . . Ne felejtsük el, hogy az a civilizáció, amit a magyarok védtek, egyúttal a mienk is, és hogy ők tudják jól, egész az alsóbb néprétegekig, hogy keleti származásúak. De odaadásuk a Nyűgöt ügyének, mindig úgy tűnt föl előttük, mint megfontolt, önkéntes szabad akarathatározásból származó cselekmény és hogy a természet teremtett lovagias kapcsolatot köztük és közöttünk.

Jules Romains nem politikus és nem tartja magát illetékesnek arra, hogy a politikusoknak tanácsokat adjon. Annyit bevall, hogy a magyar probléma tragikumuma az észszerű megoldás felé haladna, ha az emberek nem ragaszkodnának makacsul a politikai bölcsesség jelenlegi dogmáihoz. Magyarország bajainak orvoslását Jules Romains az európai közszellem átalakulásától várja.

EUROPE'S POWDER-MAGAZINE.

GROSS INJUSTICES MAKING FOR WAR.

By VISCONTI ROTHERMERE.

Paramount with the Allies during the Great War was the desire that when peace came it should be permanent. Whatever the victory might bring, the men and women of the Allied nations wanted it to ensure that there should be no more Alsace-Lorraine to keep the war spirit smouldering.

It was the professed aim of the Peace Conference, when it gathered in Paris in 1919, to rearrange the map of Europe on a basis of self-determination. But as its work went on this principle faded from sight. The result has been that Central Europe to-day is piled high with the materials of a new conflagration. The primary cause of this is the partitioning of the Hungarian nation among its neighbours by the Treaty of Trianon, imposed upon Hungary in June 1920, which transferred to the main body of the Hungarian people—800,000 Hungarians in Rumania (out of a total of 1,750,000, most of whom are intermingled with the Rumanians), 1,200,000 to Czechoslovakia and 400,000 to Jugoslavia.

WOMEN'S CORNER
The Peace Treaty made with Germany the primary of international law was applied to the partitioning of the Hungarian nation. The Treaty of Trianon was a peace treaty which the Allies imposed upon the Hungarians in 1920. It was not a peace treaty which the Allies imposed upon the Hungarians in 1920. It was not a peace treaty which the Allies imposed upon the Hungarians in 1920.

For similar reasons the women's interest in peace-making evaporated, and the light of publicity which had been concentrated on the work of the Conference was withdrawn. In reality only half the work of restoring a lasting peace to Europe had been performed. But the importance of what yet remained was overshadowed by the achievement already accomplished, and the remaining frontier was left to be dealt behind closed doors and signed and ratified in various ways months later in various suburbs of Paris.

This excellent procedure suited very well the justness of various minor nationalities which had come to be associated with the Allied cause and which stood to profit considerably from the settlements thus cheerfully made. Representatives of these nationalities immediately began to arrive in large numbers in Paris with the aid of certain influential newspapers of Allied nationality, they set themselves to put every available string to ensure that the particular peace treaty affecting their own small State should be as profitable as possible to their public and private interests. This was how grave abuses, resembling the sure seed of future wars, sprang from the Central European peace settlement.

DISREGARDED PRINCIPLES
These abuses were committed in the name of self-determination. If that principle had been strictly observed all round, there would have been no cause for complaint. But the creation of Czechoslovakia was an artificial operation only carried through by outwitting the principle of nationality which it was supposed to serve. There never had been a state or nation of Czechoslovakia although in the Middle Ages there had existed a Kingdom of Bohemia whose independence ended in 1526 and whose last Queen was a British Princess Elizabeth, daughter of James I. The frontiers of this state, however, had no resemblance to the post-war creation of Czechoslovakia.

The union of the Czechs with the Slovaks had only been brought about as the result of a meeting held at Pittsburgh U.S.A. during the war at which the Slovaks upon a pledge of autonomous home-rule for their people in any future Czechoslovak State that might be formed, agreed to support the demands of the Czechs when a Peace Conference should assemble. The conditions of this pledge like those of the subsequent Treaty of Trianon have not been carried out by the present Czechoslovak Government, with the result that bitter recriminations are now being exchanged between the two chief racial sections of the republic.

To find territory for this hybrid nation the Peace Delegates at Paris were reduced to proposals to direct conflict with their professed principle of self-determination. Not only were 1,200,000 Austro-Germans imposed in it, but its borders were reserved to the south by the inclusion of

compact mass of 1,000,000 Hungarians in a newly different and language from the Czechs. These people and the Hungarian Delegation at the Peace Conference protested bitterly but unavailingly against their fate. Its injustice was loudly admitted by the Allies at the time in a letter signed by M. Millerand the French Premier, which contained a promise that the frontiers laid down should, if necessary, be revised.

No sooner had the Czechs got control of the Hungarian population than they than they been to subject it to oppression by the side of which the Germanisation of Alsace-Lorraine makes into insignificance. Whoever believes the Czechs to be a nation, it is necessary to believe that they are a nation. The Czechs have a right to be a nation. The Czechs have a right to be a nation. The Czechs have a right to be a nation.

ABUSE OF GOOD FORTUNE
No heed was paid to the accusations of the few thousands of Hungarians who fled from Hungary in 1919 (despite the dragging of the electorate by the Government) returns to the Czech Parliament, but did the injustice done against any other State in Europe. It is only now, when the great Allied nations have now turned from their own problems, that they are beginning to learn how Czechoslovakia and Rumania have treated and distorted the Treaty of Trianon. By their greed and appetite for the States have created for the Alsace-Lorraine which are nothing less than first-class prizes in the hands of the victors.

chance of fortune. Apart from a handful of Czech 'legionnaires' who came over to the Allies, the Czechs fought on the side of the Austrians to the last. It was this curious freak of fortune which enabled Czechoslovakia at the end of the campaign to assume the role of a triumphant conqueror while imposing upon Hungary that of a detestable victim.

Czechoslovakia since her independence in fact, solely in the philosophy of Great Britain, France, Italy, and the United States, and if she has any purpose on her own interests she will take care not to lose the good will of the peoples of these countries. The position of this post-war republic is by no means secure. It is doubtful what the mixed elements of which it is compounded—Czechs, Slovaks, Hungarians, Germans, Moravians, Poles, and Yugoslavs—are so antagonistic to each other that the disappearance of the State by sudden disintegration seems within its grasp. It is a possibility in this way she constitutes the premier menace of Europe, perhaps as if anything may happen in Czechoslovakia at any time an overnight revolution might remove her from the map of Europe as an independent State.

One thing is certain—Czechoslovakia cannot continue her present policy of exploitation of her subject populations, whether they be Hungarian, Austro-German, or one of the other nationalities. If doing so, she will affront the public opinion of the world, and this is a risk no modern State can take. The Czechoslovak Government must soon take a momentous decision. Will it stand upon the principles of justice and perpetration of the Treaty of Trianon, or will it follow the counsels of expediency and justice by repaying Hungary? We do not wish to retain within our frontiers compact blocks of Hungarian population against their will, and we are sure that the public opinion of the world will not permit of this. If such a revolution could be brought about it should recognize the just claims of the millions of Czechoslovakians for any money spent since the Treaty of Trianon upon the retroceded territories.

and for the sake of employment, were the case of Czechoslovak public opinion, it is necessary to believe that they are a nation. The Czechs have a right to be a nation. The Czechs have a right to be a nation.

RISES THE CZECHS RUN
The idea of an independent Czechoslovakia first reached the minds of the masses of the Western nations through The Daily Mail and its associated newspapers and I very much doubt whether, except for the publicity thus given, Czechoslovakia as we know it to-day, would have had any existence. M. Masaryk the President of Czechoslovakia was during the war a highly respected member of the staff of correspondents in three papers. I am convinced that President Masaryk himself is not satisfied with the present position in regard to the Hungarian minorities in his country, for it is stated in this month's *Parliamentary Review* that in a recent letter Masaryk expressed a revision of the present frontiers of Czechoslovakia. I cannot do better than quote his exact words. He wrote:

The settlement of ethnographic boundaries after the close of war will possibly be regarded as a success as soon as the principle of self-determination, a respect of ethnographic boundaries and a respect of the will of the people without exception and with due consideration of all questions involved.

I was one of those who welcomed this revision of Czechoslovakia into an independent State, and I should be sorry to see that country forfeit the confidence which the Allied nations placed in it. I realize, as every thinking man must, the standing danger to European peace of political power in the hands of two rival groups of States, and I am determined to wait until the Treaty of Trianon had been in operation some five years, so that when the time comes to take a decision on the subject, the situation of affairs will be clear.

I have some hope that the Czechoslovakians will see how plainly to their own interest the revision that I recommend. In a large measure their development depends on foreign financial help. Any international banker will tell them how greatly the risk of their own financial and external position compares with their standing in the money markets of the world, as one who claims some knowledge as to in order. I cannot imagine any securities with less attraction for the well-informed investing public to-day than the State Loans of Czechoslovakia and Rumania. The position of both these countries is far too hazardous to appeal to any but the speculative investor seeking a much higher rate of interest even than that which they are paying now. Financial houses of London and New York which handle such loans certainly see it to their clients to warn them of the grave risks attendant with investments in countries which have been undergoing the incooperative, powerful, political minorities differing in race, language, and religion.

HUNGARY DESERVES FAIR DEED
What I claim for Hungary is no more than elementary justice. The idea of a return to her pre-war frontiers is out of the question. Hungary must pay the penalty of defeat. But that is no reason for inflicting upon her such wrongs as this war was imposed upon to abolish the fact of a perfectly righteous and reasonable claim to recover the territories peacefully inhabited by Hungarians which, as a result of the Treaty of Trianon, are now in the hands of other peoples. It is not fair to expect that all inter-war treaties will be revised because the maintenance of her territories can be done.

This state of things is an outrage to an ancient and splendid people with a history of high achievement extending over a thousand years. It is fundamentally wrong, and it cannot endure. There is time now to redress the wrongs of the past, and it is not necessary and effective. If we continue to close our eyes to the evil it will keep alive the spirit of hatred and hostility in Central Europe with the inevitable result of a disastrous war. As we so often do in the case of another terrible conflict, accumulated and Hungary primarily responsible for the present situation to take care to give Hungary the relief to which she is entitled. Their generosity in this matter will not be abused. They will be dealing with a nation which, though small has a character and traditions second to none. I repeat that Hungary is the natural ally of France and Italy in Central Europe. Even during the war she advanced her interests to Italy, Britain and the United States by refusing to intern her British or American residents, and she was the only nation which was not only a neutral but a loyal and reliable friend. The above article will be published today by the *Manchester Guardian* and *the Times*, and the 70 principal newspapers of the U.S.A. and Canada.

Be careful not to let the Government get away with this

convinced reading with the Treaty of Trianon written

But there cannot be a war-off in the shape of

treacherous

what a adjustment

Fair deal for Hungary

From the reports in circulation

A trianoni békeszerződés ellen felemelte még szavát *De Monzie* szenátor, Franciaország volt pénzügyminisztere, a trianoni békeszerződés szenátusi előadója. *De Monzie* Tisseyre könyvéhez írott előszavában többek között a következőket mondja: Nekünk kötelességünk az erők egyensúlyozása céljából igazságosabb arányt állapítani meg Magyarország javára, amely részt vett ugyan Németország háborújában, de szigorúbban büntették meg, mint a háborúnak tulajdonképeni okozóját, amellet megcsönkítették, szétdarabolták, összezúzták, majd a Népszövetség kényekedvére bízták, és kiszolgáltatták a kisantant gyanakvó ellenőrzésének, amely nem egyéb, mint a szomszéd országok szindikátusa.

Alfréd Fabre-Luce, francia politikus, a jóvátételi bizottság volt tagja a *Pesti Hírlap* tudósítója előtt a következőképen nyilatkozott a békeszerződésekről:

— A versaillesi szerződés, amely folt Franciaország történelmében, és szégyen Európára, meg kell semmisíteni. Ez a szerződés, amely szülte a többit, a népek közötti gyűlöletet hintette el. Európát Európa ellen uszította. Közgazdasági szempontból végzetes csapás Európa számára, mert hogy Európa elveszítette bizalmát saját magában, az ennek a szerződésnek a következménye. Nincs Középeurópában a háború után alakult új államok között egy sem, amely csak egy pillanatig is hiszi azt, hogy fenmaradása biztosítva van.

— 1919-ben Európa még nem volt romokban, mert hiszen a gazdagság nem egyéb, mint a bizalom és a hitel kérdése. A versaillesi szerződés hozta Európa gazdasági válságát, a rombolást, a gazdasági zűllést. A francia *Droite nouvelle* teljes erejével küzd ennek a szerződésnek a megsemmisítéséért, amely Franciaország szempontjából az örökös bizonytalanságot jelenti. Amíg ez a szerződés életben lesz, Franciaország pénzügyi és gazdasági stabilizálásáról szó sem lehet, mert *nincs egyetlen józanul gondolkozó francia*, aki a mai állapot tartósságában bízna. A versaillesi szerződés megsemmisítésével lehet csak elképzelni azt az Európát, amely egységesen tudja fölvenni a harcot a bolsevizmus ellen. A *Droite nouvelle* a népek közötti tartós, szilárd békét akarja. Ez a békepolitika azonban nem jelenti azt, hogy teljesen kiszolgáltassa magát egy-egy nemzet az esetleges támadásnak. A pacifisták nem mindig a legjobb szolgálói a békének. Az új párt szerint a béke hívének lenni annyit jelent, mint küzdeni a gyűlölet és a sovinizmus ideológiája ellen.

A békekötések csődjéről és arról, hogy a trianoni szerződés milyen csapás Európára, olasz politikusok és publicisták is nyilatkoztak. *De Ambrosio Mario* azt hangsúlyozza, hogy Európa legelőrehaladottabb nemzetének kálváriája kell, hogy véget érjen és kell, hogy elérkezzünk a revízió megvalósításához. *Carlo Antonio Ferrario* olasz politikai író azt mondja, hogy a magyar határ kiigazítása a szomszédállamoknak és az általános békének is hasznára válnék. Számos cikket, több könyvet írt a békeszerződések tarthatatlanságáról *Francesco Nitii* Olaszország volt miniszterelnöke.

Az idő tékát sokkal hamarabb kikezdte a Párizs körüli békéket, mint bármely más békeművet, amelyet a világhistóriából eddig ismerünk. Láttuk az előzményekben, hogy a támadások a győztes oldalon abban a pillanatban megkezdődtek, amikor Clemenceauek első torzműve, a versaillesi szerződés napvilágot látott. Ettől fogva egymást érik a támadások, a lesújtó nyilatkozatok, egészen Rothermere lord mostani nagy akciójáig. Lassankint kezd átmenni az európai köztudatba, hogy a béketákolmányt sátáni düh és bosszuállás szelleme hozta létre és hogy az szégyen a civilizált és demokratikus Európára. Minden csapás, ami Európát az elmúlt esztendőben sújtotta, a rettentő pénzkrízis, az ipari válság és a háború folyton fenyegető réme, mind a békeszerződésnek következményei. Mindinkább kifog tűnni, hogy Európa két vezető nagyhatalmasságának, Franciaországnak és Angolországnak érdeke a trianoni szerződés mielőbbi revíziója. Az a két francia politikus, akik 1919-ben és 20-ban a trianoni szerződést létrehozták, a legszélsőbb francia hatalmi akaratot személyesítették meg, s nyíltan hangoztatták, hogy bosszút kell állni Németországon és szövetségesein. Franciaország sok nagy katasztrófát élt át a múltban, de azok a politikusai, akik a békeművet csinálták, nem vonták le a múltból a tanulságokat. X. Károly francia királynak *La Ferronays* gróf egyik minisztere azt a tanácsot adta, hogy Franciaországnak el kell találnia középutat a túlságos hatalmi

akarat és a lemondás között. Mert Franciaországnak szüksége van a békére és a békének szüksége van Franciaországra. Ugyanez volt az álláspontja Franciaország legnagyobb diplomatajának Talleyrandnak is.“

A népek jövőjét az dönti el, hogy közvéleményük és vezetőik hogyan látják a jelen adottságait; megtalálják-e nehéz viszonyok között azt a módot, amely egyedül jó és célravezető. A történelmi Magyarországnak a cseh propaganda ásta meg sírját. Nekünk ma egyetlen ut és mód kínálkozik: kitartani Rothermere lord akciója mellett és bevinni a magyar kérdést a nyugateurópai népek köztudatába. Csak azokkal az eszközökkel építhetjük fel az új Magyarországot a jelen viszonyok között, amelyekkel tönkretettek bennünket. Van a múltból egy nagy és dicső példánk arra nézve, hogy a magyar ügyet hogyan lehet a külföld elé tárni. Kossuthnak és munkatársainak hatalmas propaganda-munkája hozta meg 67-ben a szabadulást Magyarországnak számára; nekünk ma azt kell utánoznunk. Sokkal könnyebb dolgunk van, mint Masaryknak és Benesnek, mert nincs szükségünk hamisításokra, ferdítésekre és a történelemhamisítás gyalázatos fegyvereire. Támogatnunk kell a nemes Lordot akciójában: okossággal, kitartással, türelemmel előbb utóbb el fogjuk érni a trianoni szerződés revízióját.

AZ EZERÉVES MAGYAR ELNYOMÁS

Írta: ERDÉLYI LÁSZLÓ dr.

Mikor Hlinkának a népszavazást említette egy magyar, azt felelte rá: „Majd ezer év múlva!” Célzásul arra, hogy a magyar ezer évig elnyomta a szlovákot, most hát a szlovák is elnyomhatja ezer évig a hatalmába adott magyart. Ezeréves elnyomást emleget a román is, ki állítólag már azelőtt is nyolcszáz évig élt és bujkált Erdély erdeiben.

Iványi Béla akadémikus egyet, tanár „Pro Hungária Supariore“, Felső Magyarországért“ itf tanulmányában rámutat, hogy az első Tót nevű ember Felső Magyarországon, Selmecen a magyar Anjou-kor derekán túl, 1350 után tűnik elő s érdekes, hogy egyszersmind Vendnek is nevezik. Vájjon honnan kerültek a vend vagy tót testvérek Felsőmagyarországba? Volt a magyar Anjouknak egy híres királyi zászlótartója, hívták pedig Tót Lőrincnek, ki mint magyar zászlós úr, magyar báró, megkapta a nyitrai ispánságot és a semptei vámagyságot nagy uradalmakkal. Tudni kell, hogy 1200 körül Felső Magyarország nagy része nagy őserdő, az ország gyepűje s határőrségi területének védővonala a Szamostorkolattól a Zólyom-erdőségig, a Tátorhegységig (Tátra) s a Moraváig, Göncölhidjái (Lajta-Bruck) és Baranyavárig húzódott. Magyarországon a régi oklevelek emlegettek cseheket, morvákat, lengyeleket de tótokat nem ismertek a Felvidéken, hanem ismertek Tótországban és Zalában (Sclavonica Racolian—Tót-Rokolyán falu azanjoukori zalai oklevelekben). A dunántúli és egyebütt volt ó-tótok (Sclavus-ok), akiket Anonymus is ismer, megkülönböztethetők a Felvidéken az Anjoukorban fellépő új-tótoktól, a szlovákoktól. A Felvidék morváit és ó-tójtjai a dunántúliakkal és tiszaiakkal (Csornograd — Feketevár — Csornograd) a magyar honfoglalás után mindjárt összebarátkoztak a magyarokkal és lassan, észrevétlenül beolvadtak a magyarságba. A bajor püspök már 900-ban Kr. u., a honfoglalás végén panaszosan megírták a pápának, hogy a szlávok a magyarok viseletét utánozva, együtt kalandoznak a pogány magyarokkal. Honnan származtak hát az Anjoukorban megjelenő felvidéki tót-vendek, az új-tótok vagy szlovákok ősei? Onnan, ahonnan Tót Lőrinc magyar kir. zászlótartó báró, t. i. Szlavóniából, Tótországból, Varasd-, Kőrös-, Belovár-, Zágárb megyék területéről, hol a szlavonok szomszédok a vendekkel. A Felső-Magyarországban 1350 után föllépő tótokat éppen Tót Lőrinc nyitrai és semptei ispán várnagy telepítette szülőhazájából Nyitra és Sempte nagy uradalmi területeire s a tótok onnan szaporodtak el, minden 150 évben megtízszereződve, hacsak nem irtották volna őket a Felvidékre tört cseh „zsebrákok“ rabló „koldus“-hadai 1428—1464 közt 36 éven át.

A felvidéki tótok tehát nem hordtak ezeréves rabláncot Magyarországon, hanem mint szabad telepések jöttek át a drávántúli kis Tótorszeígből egy jóval nagyobb rengeteg őserdő területére, hol soha senki nem nyomta el őket, csak a cseh husziták és zsebrákok. A saját nagy magyar úrrá lett földijük, Tót Lőrinc magyar báró telepítette őket a Nyitra és Vág vidékére nem rabláncsal, hanem szeretettel, a Dráván túl el nem férő tótok boldogítására.

A cseh zsebrákok kezéből pedig Hunyadi Mátyás magyar király szabadította ki őket. Aztán a török elől menekülő magyar nemesek is odaköltöztek az Alföldről. És igen sok magyar nemes megtanulta a tótok nyelvét s lassan, észrevétlenül tóttá lett. A mai tótok tehát sok magyar vérral keveredett drávai tót vend népnek az ivadékai, sokkal inkább egy test és vér a magyarral, mint csehvel.

A Trianonban elszakított többi magyar országrész lakóiról ilyen országgyűlési határozatokat találunk Mátyás király és II. Ulászló korából:

„A rasciánokat s a többi schismatikusokat a dézsma fizetésére ne kényszerítsék a megyeispánok“ (1481. 3. törv. cikk).

„Ha keresztényeknek rasciánokkal (rác) és schismatikusokkal társaságuk vagy szerződésük van és szántásokat vagy más földműveléseket közös erővel végeznek, a keresztényekre eső termésből meg kell adni a tizedeket, a schismatikusokéból nem. Mégis azon hozzáadással, hogy a rácok vagy schismatikusok ne tekintessenek örökre felmentetteknek

a tizedfizetés alól, hanem csak néhány évig, míg ez idegenek és menekültek Magyarországon s a Szentkoronának alávetett domíniumokon megerősödnek, hogy mások is, a törökök alattvalói annál készségesebben jöjjenek be, mennél inkább látják a már bejöttéknek adott kiváltságokat.“ (1481. 4. t.-c.)

„Van az ország végvidékein több oly hely, hol rascianok, rutének, oláhok és más schismaticusok laknak a keresztények földjein, amely földek után azok a maguk szertartásain élvén, eddig dézsmát nem szoktak fizetni, akiket mégis a főpap urak dézsmafizetésre akarnak kényszeríteni. És mivel ezeket a Krisztus patrimoniumául felajánlott tizedeket Krisztus hiveitől s nem más elszakadt emberektől (különösen nem ezektől, kik a király, a vajdák, bánok s az ország végvidékeit őrző többi tisztviselők meghívására és biztosítása mellett laknak ezeken a helyeken) szoktak szedni, azért tőlük s általában a szakadároktól (schismaticusoktól) többé semmi dézsmát sem szabad szedni.“ (1945. 45. t.-c.)

„ A végvárakat őrző tisztek s más állású emberek közül senki se merje azokat, kik a török uralom alól vagy területéről alattomban ez ország határaiiba vagy magába az országba is menekültek, személyökben és dolgaikban gátolni, károsítani, örökös hűtlenség büntetése alatt.“ (1498. 73. t.-c.)

Azokat, akik ezeréves rabláncokról mernek beszélni s ősi hazájukként szakították el a Zággráb- és Kőrösvármegyéktől keletre eső magyar országrészeket, fölhívom, olvassák el a magyar királyok és országgyűlések föntidézett határozatait. Ha van bennük a földéhségen és rablótermészeten kívül nemesebb emberi érzés, akkor könnyes szemmel fognak rágondolni török kardok és rabláncok elöl menekülő őseikre s hálatelt szívvel rebegnek köszönetét, hogy e menekülőket a magyar végvidéki tisztek hívták, biztosították s ha akadályozták és keresztény vagy magyar gazdák közt földhöz jutva ezekkel együtt őket is meg akarták róni egyházi tizedadóval, akkor a magyar király és magyar nemesei pártjukat fogták, fölmentették a dézsma alól, jobb dolgot biztosítottak nekik, mint a magyaroknak, mert hogy hadd jöjjenek be mentői többen s azért hadd lássák, hogy itt a menekültek kiváltságokat kapnak.

Ami közelebbről a rascianokat illeti, ezek nem mások, mint a Rasca-folyó mellékéről való szerbek. A Rasca a mai Novibazar városnál folyik Ószerbiában, melynek vallási főhelye Ipek. Ipeki pátriárka volt Szent Száva herceg, a szerbek ősi királyi házának, a Nemanjáknak híres tagja, akiről Hercegovina kapta a nevét (Szent Száva hercegsége). Ezek a rascianok vagy magyarosan rácok jó messze laktak a Száva folyótól és a Dunától. Csak mikor a rácok mohácsi csatájában, a Rigómezőn (Kosovo-polje) 1389-ben elvérzett Lázár fejedelem, akkor kezdtek menekülni a szerbek a Szávához és Magyarországra. Brankovics szerb fejedelem 1428 táján hatalmas magyar uradalmakat kapott a Szerémségben, Világosvár, Debrecen és a Felső Tisza vidéken. És menekült, bujdosott be Magyarországra a szerb egyre nagyobb számmal 1400 óta, mint föntebb látjuk, 1481—1498 táján is. A végső nagy szerb raj 1691-ben menekült Karlóca vidékére a török ellen meghiúsult lázadása után.

Vájjon mit kell éreznie ezek olvasásakor egy igazán emberies és becsületes szerbnek? Kivált, ha meggondolja, hogy a magyaroktól nyert szerető, szives befogadtatásért Triannonnal fizettek!

Az oláhnak vagy románnak teljesen hasonló érzelmei kellene, hogy legyenek, ha ismeri ősei sorsát. Románia a középkorban a konstantinápolyi császárságot jelentette, kivált a latin császárság idejétől kezdve (1204—61). A rumunok vagy vlachok története a görög Etoliában és Tesszáliában kezdődött, juhásztor élet volt. Lassan vándoroltak a havasok legelőin Nis vidékéig, amikor Szent László görög unokája, Komnen Mánuel császár Magyarország pusztítására küldött 1166-ban egy csapat oláh katonát. Körülbelül ezek voltak az első oláhok, akik megláthatták Magyarország földjét. És mindjárt megkívánták, mert Anonymus 1200 körül a Temesvidéken említ három bolgár kenézt oláhokkal, ami szabad oláh telepítést jelent 1166—1200 között. Ugyanez időben nagyon kezdetleges fegyverzetű oláhok kerültek a Meszesikapu és Gyalu (Gyaló, eredetileg Gyeló-vára) közé, az Almás folyóhoz. Mivel fegyvereik voltak, ebből következik, hogy hadifogoly katonák voltak Nis vidékéről (1183-ból). Hasonlóan

hadifoglyok voltak a kerci—fogarasi oláhok. Száz évvel utóbb, az Árpád-kor legvégén az oláhok oly kevesen vannak Magyarországon, hogy III. András király 1292—3*ban így rendelkezik róluk: megengedte az Ákos nemzetség Györke fia Sándor nevű tagjának, magyar nemesnek, hogy három hunyadmegyei falujába vlachokat telepíthessen; a következő évben pedig elrendeli, hogy az összes oláhokat — universos olacos — kik a nemesek és bárki más birtokain laknak, vissza kell vinni őket erővel is a Székes nevű királyi birtokra, csupán az erdélyi káptalan Fülesd és Enyöd nevű birtokaira telepített 60 oláh háznép maradjon meg László király adományá folytán (Kún László király akkor 3 éve halt meg).

Zsigmond nagy hadilajstroma, mely 77.000 vitézt sorol fel Magyarország végvidékeinek védelmére, tetszik tudni, hány oláht említ Magyarország területéről, mikor a moldvai és havaseli oláh vajda részéről 10.000 harcost vesz számításba 1433-ban? Csakis a Temesköz védelmére Szörényvárig kirendelt hadseregben vesz föl oláhokat, jászokkal és kunokkal együtt mindössze 200-at, mikor Erdély védelmére 4000 százt és székelyt s 3000 magyar nemest rendelnek ki. (Kovachich, Supplementum ad Vistigia Comitiorum, I. köt. 446. 1.)

Az oláhok dézsmát nem fizettek az erdélyi püspöknek. Akik tehát e dézsma miatt s a földesuraknak járó kilencedik dézsma, tizedrész miatt 1437-ben föllázadtak, azok a szolnok-dobokamegyei jobbágyok nem voltak oláhok, hanem magyarok. Budai Nagy Antal és Kardos János volt a lázadó jobbágyok vezére ott, ahol a török időkben kipusztult és eloláhosodott magyarok falvaiban ma már csupa oláh lakik.

Az 1481. 1495 s 1498. évi föntidézett országgyűlési határozatokból kiérezheti mindenki a nagy részvétet, amelyet a magyar király, Hunyadi Mátyás és II. Ulászló érzett a magyar nemesek országgyűlésével együtt a rác, rutén, oláh és más schismaticus menekültek sorsa iránt. Segítenek rajtuk a magyar katonák, végbeli tiszték is. Hívják, várják őket, átsegítik a török határon, ott földet adnak nekik, fölmentik örökre a dézsmák alól.

Vájjon hát ez az ezeréves magyar rablánc? Az oláhot 760, a szlavóniai tótot 570, a rácot 500 évvel ezelőtt fogadta be Magyarország mint éhező és menekülő népet. És dajkálta, kímélte őket jobban, mint a saját véreit, hogy hadd jussanak erőhöz, hadd szaporodjanak és gyarapodjanak. Ezért kellett nekünk kirabolatnunk Trianonban? s még az osztrák sógor részéről is? — És még egyet: Vájjon csak a Habsburgok büne-e, hogy szerbek, oláhok, rutének lepték el Magyarország déli és keleti végvidékeit?

Már IV. Béla király átérezte Magyarországnak a nyugateurópai kultúra védelmében való világtörténeti jelentőségét, mikor azt írta IV. Ince pápának, hogy miképpen engedhette Lajos francia királyt most (1254-ben) a Szentföldre, mikor a tatárok végveszéllyel fenyegetik újra Magyarországot, pedig a Szentföld és a latin császárság elveszte nem lenne akkora kár Európára nézve, mintha Magyarország a tatárok hatalmába kerül; azért egész Európa érdeke, hogy magyar erősségek védjék a Duna vonalát. — Ugyanezt tudták az 1445. évi magyar országgyűlés tagjai is, mikor határozataikat e nyilatkozattal vezetik be: „Occulto Dei iudicio“, Isten titokzatos rendeléséből ez a Magyarország . . . Krisztus híveinek előbástyája ... a pogányok s más környező vidékek nemzetei, de meg belső nyugtalan gonosztevők által . . . oda-jutott, hogy ha csak a fölséges Isten kegyelmével s a gyors gondoskodás orvosságával, emberi izgatások segítségével is alkalmasan nem intézkednek róla, akkor ez az ország végveszélybe jutni látszik.

Michelet a francia történetírás háláját tolmácsolta Magyarország Európa-védő szerepe iránt s megkérdezte, mikor rója le e hálát a francia nemzet. Mi is megkérdezzük és kérjük igazságos megmozdulását mentői előbb, míg véreinket, a trianoni határokon túl meg nem fojtják a háládatlan menekültek és telepések farkastestvérei.

„AZ IDŐ NEKÜNK DOLGOZIK“,

Írta: PETHŐ SÁNDOR dr.

Mikor a nemzeti és keresztény korszakhoz fűzött remények, amelyek a régi Magyarország területi egységének hamaros visszaállításával kecsegtettek, lassanként elpárologtak vagy kihültek: a csalódott közvéleményt különböző történelemfilozófiai elvekkel próbálták vigasztalni. Ezek a féligazságok, mint a kultúrfölénynek és a földrajzi egységnek történelemalkotó, illetve politikai hatalmat pótló szerepe, aránylag könnyű hitelre találtak. Annál könnyebben váltak közhelyekké, mert ha oly sok minderről le is kellett mondanunk, jól esett illúzióink utolsó rongyait szívünkhöz szorítani. S ha mindenben csalódtunk is, arról igazán nehezen bírtunk volna letenni, hogy a magyar földrajz, az idő és a múlt nem engedi a maga jussát még akkor sem, ha a magyar akarat nem kölcsönöz ezeknek a tényezőknek aktuális és eleven erő kifejtést. Így permetezte be lassanként a magyar köztudatot annak a vigasztalásnak a harmata, hogy az idő nekünk dolgozik. Hiábavaló hát a kárunkra teremtett befejezett ténynek hosszú sorozata, hasztalan a kisantant mesterkéltszövetségi rendszere, az ellenséges lefegyverzés és ellenőrzés, a magyarság irtogatása a megszállott területeken, a magyar külpolitika teljes iránytalansága és meddősege: ezek nem maradandó momentumai korunk fejlődésének, a történelem nem tűr sokáig égbekiáltó igazságtalanságokat. Mindhiába Benesék ördögös diplomáciája: a vakító egyéni sikereket előbb-utóbb meghazudtolja a legnagyobb-szerű egyéni erőfeszítéseknél is hatalmasabb történelmi igazságnak, a jognak, a természeti és gazdasági tényezőknek masszív törvényszerűsége. Ez a mostani magyar generáció, ha el is veszítette a játékot — Istenem, mit is számít egy ivadék élete egy nemzetnek évezredek létehez szabott időszámításában: — a következők talán minden komolyabb erőfeszítés nélkül mindent visszanyerhetnek. A magyar sors különben is a hirtelen felgyulások és hirtelen kialvások ritmusa. Vagy, mint az ötvenes évek elbusult magyarjai mondták: *borúra-derű*.

Ha ez az életfilozófia, amely a feledés homályában is megeleveníti és felmozdítja a lelkeket, amely örül vagy legalább is vigasztalódni tud a pusztulás romjain kúszó repkényeken, az életkedv és az életerő kiölhetetlen motívumaiból buzog, akkor ez mindenesetre annak a jele, hogy a nemzet nem adta fel a harcot a balsorssal s a bukás csak újabb és nagyobb erő kifejtésre, nem pedig a rezignálásra ösztönzi. A mai korszak magyarjában azonban nem a mindig résenálló tettekézségnek, a kivont íjj hallgatag és biztos felajzottságának, a küzdésre feszült izmoknak energiáját leplezi el ez a filozófia. Hanem csak foglalata egy nemzet passzív reményeinek, tehetetlen beletörődésének, bátortalan vágyainak: a mélyen alvónak nyugtalan álomképektől felzaklatott izgatottsága, az alászálló borulat mélyülő melankóliája, valamivel kevesebb annál a teljes lemondásnál, amelynek történelembölcseletét a magyar abban a szörnyű közmondásban szűrte le, *hogy több is veszett Mohácsnál*.

Az idő, sajnos, most nem mellettünk, *hanem ellenünk dolgozik*. Talán, ha aktív külpolitikát folytatnánk, ha nem szünnék meg azt a benyomást és azt a meggyőződést kelteni a világ előtt, hogy a dolgok új elrendezésével *elégedetlenek* vagyunk, hogy ez az elégedetlenség többet is jelent igazságunk pusztaság és veszélytelen elméleti kifejtésénél: akkor nyugodtan alhatnánk afelől, hogy az idő nem feltétlenül dolgozik ellenünk. Minthogy azonban nemcsak látszólag, hanem valóság szerint is egész életrendünket a trianoni viszonyokra fektettük fel, minthogy a *kölcsönpolitika*, — ki tudja mennyi időre — *elodázta történelmi céljaink munkálását*, minthogy lassankint lemondunk a lelkek csendes előkészítéséről és mozgósításáról is a nagy erőfeszítésre: az idő nem szövetségesünk többé. Az idő csak akkor nem érlelné és nem legitimizálná ellenségeink céljait, ha a befejezett tényeket részünkről egy folytonos támadás zavarná, ha a trianoni tudatkört a mi lebírhatatlan nyugtalanulásunk hullámai ostromolnák, ha a magyar kérdésre nézve is bekövetkeznék az európai közhangulatnak oly fordulata, mint amelyet az olaszok hajthatatlansága porolt ki a múlt század közepének Európájától. Hogy abból az Itáliából, Jo amelyet valaha Metternich csupán földrajzi fogalomnak tekintett, Mussolini vezető latin

hatalma lett, az egyike a történelem legbámulatósabb jelenségeinek s örök példaadás szét-darabolt államiségoknak, meggyalázott hagyományoknak és halálraítélt nemzeteknek arra, mire képes egy többnyire a fegyvert szerencsétlenül forgató nemzet is, ha összetartja és száz fokos erő kifejtésre szólítja el egy nagy célnak konok szolgálata. Az olasz nemzettel szemben állott a legnagyobb erkölcsi tekintély, a legfélelmetesebb katonai hatalom s részben tulajdon harci balszerencséje, — és mégis megnyerte a játszmát, — mert szenvedésével, tűrésével, kitartásával, intrikájával, konspirációjával, őrző garibaldizmusával és földalatti madzinizmusával világ-szerte felgerjesztette azt a köztudatot, hogy addig nem lesz béke és rend Európában, míg az olasz népet ki nem elégítik. Piemont és az olasz nép egy világgal állott szemben: mi csak a kisantantban tömörült s egyenként nálunknál sokkal gyöngébb nemzetekkel.

Ajánlatos tehát egy kicsit szembenézni a magyar közvéleménynek oly szempontú felfogásával, amely szerint az idő nekünk dolgozik. A magyar statisztika a háború előtt nem győzött eléggé figyelmeztetni bennünket a számok és az adatok rideg bizonyítékaival, hogy azok a magyar diasporák és nyelvszigetek, amelyeket Erdélyben körülzajlott az oláh óceán, lassankint mint tűnedeztek el az asszimiláció hullámaiban. Akkor, amikor az ország keleti része magyar impérium alatt állott s amikor a nyelvszigetek és a végek magyarsága közvetlen hatása és vonatkozása alatt volt a magyar nép nagy alföldi és dunántúli rezervoárjainak, amikor a magyar értelmiség zavaró és gátló körülmények nélkül irányíthatta ezeknek a rudimentális nyelvszirteknek az életét: a magyarság a falvakban egyre hátrálni volt kénytelen a csendes és szívós oláh asszimiláció hódítása előtt. A városokban, igaz, szaporodott és erősödött a magyar elem mindenütt. Az állami hatalom karjai, hivatalok, az iskolák, a vasutak, a kaszárnyák és egyéb állami intézmények telepeiben, mint megannyi övvarakban exponáltak és védtek a városi magyar elemet, amelyet a gyárakba és műhelyekbe igyekvő falusi proletárság rajai is felhígítottak időnként. Ez a folyamat azonban nem a magyar faj természetes szaporodásának, hódításának és asszimilálóképességének, hanem a hatalmi viszonyok ama mehanikájának volt a következménye, amely az államalkotó nemzet népesedési fejlődésére aránylag kedvezőbb feltételeket nyújtott, mint a többi nemzetiségnek. A falvakban, ahol az állami hatalom befolyásának kirezgése már gyengébb volt, a magyar elem nemcsak hódítani volt képtelen, hanem gyakran a meglévő birtokállományt konzerválni se tudta többé. A fejedelmi kor Erdélyországban, a folyó-völgyek és a termékeny lapályok úgyszólván magyar kézen voltak. Ma a Maros-völgyben, csakúgy, mint a Körösökében és részben az Oltéban is csak az eloláhosodott falvak magyar nevű családjai és sírkeresztjei jelzik az emléket annak, hogy ott hajdan szebb és magyarabb élet virágzott.

Ha a magyar nép reánézve kedvező viszonyok ellenére állandóan tért veszített és birtokállományában visszafejlődött, nem valószínű, hogy a politikai és hatalmi feltételeknek kedvezőtlen változása ezen a helyzeten javítana. A magyar faj beolvasztó képessége az oláhsággal szemben csekély, egészben véve csaknem negatív. És ha most az oláh faj beolvasztó és felszívó energiájának ezt az indexét megsokszorozza a politikai uralom céltudatos támogatása is, ha tudjuk, hogy a magyar értelmiség rendszeres kiirtása következtében a nyáj pásztor nélkül marad, akkor nem kell túlságos képzelőerő annak a megsejtéséhez, hogy az oláh uralom néhány évtizede elegendő volna egy olyan etnográfiai helyzet tisztázásához, amelyben a zárt és kicsi Székelyföld kivételével a magyar Erdély már csupán történelmi emlékké halványulna. Az idő tehát a maga kérlelhetetlen és gonosz logikájával feltétlenül ellenünk dolgozik. Néhány évtized s a trianoni Magyarország nem egy szomorú epizód fajunk és országunk történetében, hanem a história Darwin törvénye által szentesített és véglegesített állapota. És aki e néhány évtized múlva olyan politikára buzdítaná a nemzetet, hogy történelmi céljainak a megvalósítására készüljön: Kelet-Magyarországon nem találna már egyebet elnémult magyar harangoknál, korhadó magyar fakeresztkeknél és a magyar múlt dicsőségének és múlandóságának emlékét hirdető méla várromoknál.

Azt mondhatná erre valaki, hogy az üldözés és az elnyomás a régi példák szerint az ellenszegülés erejét és készségét korbácsolja fel a magyarban, azt a vis inertiaet, amellyel

oly sokszor jobb belátásra kényszerítettük Bécset, ha a fegyver már kudarcot vallott. Ez a felfogás bizonyos tekintetben nincs is igazság nélkül. Tertullianus mondása, hogy a mártírok vére a kereszténység magva, talán nem vesztített érvényéből a modern kor politikai harcainak tanulságaiban sem. Sajnos az az értelmiség, amely oly sikeres ellenállást fejtett ki a vis inertiae által a nemzetre mért végzet ellen, részint elüldözött, részint anyagi hatalmából kirabolta, s ha még valahogy töredékeiben vegetálni is tudna, előbb-utóbb kénytelen lesz megfelelő anyagi eszközök hiánya miatt megadni magát a sorsnak vagy opportunisztikus politikát folytatni, miután azt tapasztalja, hogy hasztalan minden küzdelem. A magárahagyott nép, amely az asszimiláló erőnek oly bebizonyítottan csekély mértékével bír és amelynek faji és nemzeti öntudata annyira lomha, sohasem fogja a maga szervezetlenségében és öntudatlanságában átörökölni annak a történelmi értelmiségnek a szerepét, amely a vis inertiae eszközeit olyan csodálatraméltó eredménnyel tudta használni. Ha pedig más oldalról azzal vigasztalnának bennünket, hogy a népszövetség nem fogja tűrni a kisebbségek kiirtását, annak azt feleljük, hogy nem vitatkozhatunk olyan naiv és hiszékeny egyénekkel, akik az oláh uralom brutális valósága ellen képzelgésekben és fantomokban bizakodnak.

Végezzünk hát azzal az üres és veszedelmes, a gyerekszobák észjárásához szabott jelmonddal, hogy mi idehaza nyugodtan átfordulhatunk a másik oldalunkra, mert az idő nekünk dolgozik. Nem. Az idő csak annak szövetségese, aki értékét megtudja becsülni, aki élni tud vele, s aki előtt ma is eleven igazság a régiék közmondása, hogy amit ma megtehetsz, ne halaszd holnapra. Az idő átsüvíti a Pató Pálokon, az Oblomovokon, a sültgalambra leső tátott szájakon és az enyészet porával hinti be azokat a népeket, amelyek népük fensőbb céljáról megfeledkeznek.

Csók István festőművész képe, amelyet Rolhermere lordnak küldött ajándékkul